

ΚΥΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΕΩΣ Γ

1.

- 1 [‘Όσα μὲν δὴ ἐν τῇ Κύρου ἀναβάσει οἱ Ἕλληνες ἔπραξαν μέχρι τῆς μάχης, καὶ ὅσα ἐπεὶ Κύρος ἐτελεύτησεν ἐγένετο ἀπιόντων τῶν Ἑλλήνων σὺν Τισσαφέρνει ἐν ταῖς σπονδαῖς, ἐν τῷ πρόσθεν λόγῳ δεδήλωται.]
- 2 Ἐπεὶ δὲ οἱ στρατηγοὶ συνειλημμένοι ἦσαν καὶ τῶν λοχαγῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν οἱ συνεπόμενοι ἀπωλώλεσαν, ἐν πολλῇ δὴ ἀπορίᾳ ἦσαν οἱ Ἕλληνες, ἐννοοῦμενοι ὅτι ἐπὶ ταῖς βασιλέως δύραις ἦσαν, κύκλῳ δὲ αὐτοῖς πάντῃ πολλὰ καὶ ἔδνη καὶ πόλεις πολέμια ἦσαν, ἀγορὰν δὲ οὐδεὶς ἔτι παρέξειν ἔμελλεν, ἀπεῖχον δὲ τῆς Ἑλλάδος οὐ μείον ἢ μύρια στάδια, ἡγεμῶν δ’ οὐδεὶς τῆς ὁδοῦ ἦν, ποταμοὶ δὲ διεῖργον ἀδιάβατοι ἐν μέσῳ τῆς οἴκαδε ὁδοῦ, προυδεδώκεσαν δὲ αὐτοὺς καὶ οἱ σὺν Κύρῳ ἀναβάντες βάρβαροι, μόνοι δὲ καταλελειμμένοι ἦσαν οὐδὲ ἵππεια οὐδένα σύμμαχον ἔχοντες, ὥστε εὐδηλον ἦν ὅτι νικῶντες μὲν οὐδένα ἂν κατακάνοιεν, ἡττηθέντων δὲ αὐτῶν οὐδεὶς
- 3 ἂν λειφθεῖη ταῦτ’ ἐννοοῦμενοι καὶ ἀδύμως ἔχοντες ὀλίγοι μὲν αὐτῶν εἰς τὴν ἐσπέραν σίτου ἐγεύσαντο, ὀλίγοι δὲ πῦρ ἀνέκαυσαν, ἐπὶ δὲ τὰ ὄπλα πολλοὶ οὐκ ἦλθον ταύτην τὴν νύκτα, ἀνεπαύοντο δὲ ὅπου ἐτύγχανον ἕκαστος, οὐ δυνάμενοι καθεῦδειν ὑπὸ λύπης καὶ πόθου πατριῶν, γονέων, γυναικῶν, παίδων, οὓς οὐποτ’ ἐνόμιζον ἔτι ὄψεσθαι. οὕτω

*Moedeloosheid in
het Griekse kamp.*

2. ἀπορία: ἀπορία - radeeloosheid. — ἐπὶ ταῖς βασιλέως δύραις: ‘in de macht van de koning’. — διεῖργον: διεῖργω - afsnijden, tegenhouden. — ἵππεια: ἵππεύς wordt nooit collectief gebruikt. κατακάνοιεν: opt. aor. v κατακαίνω = ἀποκτείνω. — λειφθεῖη: sc. ζῶν.
3. ἀδύμως ἔχοντες: = ἄδύμοι ὄντες. — ὀλίγοι: niet ‘sommigen’, maar ‘slechts weinigen’. — ἐγεύσαντο: γεύομαι - proeven, eten. — ἐπὶ δὲ τὰ ὄπλα: ‘naar (hun vaste plaats in) het kamp’. — ἀνεπαύοντο: ‘brachten de nacht door’. — οὕτω μὲν δὴ διακείμενοι: ‘in die toestand verkerende’.

μὲν δὴ διακείμενοι πάντες ἀνεπαύοντο.

- 4 Ἦν δὲ τις ἐν τῇ στρατιᾷ Ξενοφῶν Ἀθηναῖος, ὃς οὔτε στρατηγὸς οὔτε λοχαγὸς οὔτε στρατιώτης ὢν συνηκολούθει, ἀλλὰ Πρόξενος αὐτὸν μετεπέμψατο οἰκοθεν ξένος ὢν ἀρχαῖος· ὑπισχνεῖτο δὲ αὐτῷ, εἰ ἔλθοι, φίλον αὐτὸν Κύρω ποιήσειν, ὃν αὐτὸς ἔφη κρείττω ἑαυτῷ νομίζειν τῆς πατρί-
- 5 δος. ὁ μέντοι Ξενοφῶν ἀναγνούς τὴν ἐπιστολὴν ἀνακοινοῦται Σωκράτει τῷ Ἀθηναίῳ περὶ τῆς πορείας. καὶ ὁ Σωκράτης ὑποπτεύσας μὴ τι πρὸς τῆς πόλεως ὑπαίτιον εἶη Κύρω φίλον γεέσθαι, ὅτι ἐδόκει ὁ Κύρος προθύμως τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐπὶ τὰς Ἀθήνας συμπολεμῆσαι, συμβουλεύει τῷ Ξενοφῶντι ἐλθόντα εἰς Δελφοὺς ἀνακοινοῦσαι τῷ
- 6 θεῷ περὶ τῆς πορείας. ἐλθὼν δ' ὁ Ξενοφῶν ἐπήρητο τὸν Ἀπόλλω τίμη ἂν θεῶν θύων καὶ εὐχόμενος κάλλιστα καὶ ἄριστα ἔλθοι τὴν ὁδὸν ἣν ἐπινοεῖ καὶ καλῶς πράξας σωδείη. καὶ ἀνεῖλεν αὐτῷ ὁ Ἀπόλλων θεοῖς οἷς ἔδει θύειν.
- 7 Ἐπεὶ δὲ πάλιν ἦλθε, λέγει τὴν μαντείαν τῷ Σωκράτει. ὁ δ' ἀκούσας ἠτιᾶτο αὐτὸν ὅτι οὐ τοῦτο πρῶτον ἠρώτα πότερον λῶν εἶη αὐτῷ πορεύεσθαι ἢ μένειν, ἀλλ' αὐτὸς κρίνας ἰτέον εἶναι τοῦτ' ἐπυθάνετο ὅπως ἂν κάλλιστα πορευθεῖη. ἐπεὶ μέντοι οὕτως ἤρου, ταῦτ', ἔφη, χρηὴ ποιεῖν
- 8 ὅσα ὁ θεὸς ἐκέλευσεν. ὁ μὲν δὴ Ξενοφῶν οὕτω δυσάμενος οἷς ἀνεῖλεν ὁ θεὸς ἐξέπλει, καὶ καταλαμβάνει ἐν Σάρδεσι Πρόξενον καὶ Κύρον μέλλοντας ἤδη ὀρμᾶν τὴν ἄνω ὁδόν,
- 9 καὶ συνεστάθη Κύρω. προθυμομένου δὲ τοῦ Προξένου καὶ ὁ Κύρος συμπροθυμεῖτο μείναι αὐτόν, εἶπε δὲ ὅτι ἐπειδὴν

Xenophon treedt op. Hoe hij er toe kwam deel te nemen aan de expeditie.

4. **μετεπέμψατο**: uit het vervolg blijkt dat het om een schriftelijke uitnodiging gaat. 5. **ἀνακοινοῦται**: ἀνακοινώω / ἀνακοινόομαι - raadplegen. — **ὑπαίτιον**: - schuldig, hier 'een reden tot beschuldiging'. 6. **Ἀπόλλω**: = Ἀπόλλωνα. — **κάλλιστα καὶ ἄριστα**: 'met het meeste succes'. **καλῶς πράξας**: 'het er goed van af gebracht hebbend', 'na een voorspoedige reis'. — **ἀνεῖλεν**: 'antwoordde'. — **θεοῖς**: attractio inversa (HG § 143, 7). 8. **συνεστάθη Κύρω**: 'hij werd aan Cyrus voorgesteld'. 9. **προθυμομένου**: προθυμέομαι - wensen.

τάχιστα ἢ στρατεία λήξη, εὐθύς ἀποπέμψει αὐτόν. ἐλέγετο δὲ ὁ στόλος εἶναι εἰς Πισίδας.

- 10 Ἐστρατεύετο μὲν δὴ οὕτως ἐξαπατηθεῖς – οὐχ ὑπὸ Προξένου· οὐ γὰρ ἦν δει τὴν ἐπὶ βασιλέα ὁρμὴν οὐδὲ ἄλλος οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων πλὴν Κλεάρχου· ἐπεὶ μέντοι εἰς Κιλικίαν ἦλθον, σαφὲς πᾶσιν ἦδη ἐδόκει εἶναι ὅτι ὁ στόλος εἶη ἐπὶ βασιλέα. φοβούμενοι δὲ τὴν ὁδὸν καὶ ἄκοντες ὅμως οἱ πολλοὶ δι' αἰσχύνην καὶ ἀλλήλων καὶ Κύρου συνηκολούθησαν· ὧν εἷς καὶ Ξενοφῶν ἦν.
- 11 Ἐπεὶ δὲ ἀπορία ἦν, ἐλυπεῖτο μὲν σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ οὐκ ἐδύνατο καθεῦθεν· μικρὸν δ' ὕπνου λαχὼν εἶδεν ὄναρ. ἔδοξεν αὐτῷ βροντῆς γενομένης σκηπτὸς πεσεῖν εἰς τὴν
- 12 πατρῶαν οἰκίαν, καὶ ἐκ τούτου λάμπεσθαι πᾶσα. περιφοβος δ' εὐθύς ἀνηγέρθη, καὶ τὸ ὄναρ τῇ μὲν ἔκρινεν ἀγαθόν, ὅτι ἐν πόνοις ὧν καὶ κινδύνοις φῶς μέγα ἐκ Διὸς ἰδεῖν ἔδοξε· τῇ δὲ καὶ ἐφοβεῖτο, ὅτι ἀπὸ Διὸς μὲν βασιλέως τὸ ὄναρ ἐδόκει αὐτῷ εἶναι, κύκλω δὲ ἐδόκει λάμπεσθαι τὸ πῦρ, μὴ οὐ δύναίτο ἐκ τῆς χώρας ἐξελθεῖν τῆς βασιλέως, ἀλλ' εἴργοιτο πάντοθεν ὑπὸ τινῶν ἀποριῶν.
- 13 Ὅποῖόν τι μὲν δὴ ἐστὶ τὸ τοιοῦτον ὄναρ ἰδεῖν ἔξεστι σκοπεῖν ἐκ τῶν συμβάντων μετὰ τὸ ὄναρ. γίγνεται γὰρ τάδε. εὐθύς ἐπειδὴ ἀνηγέρθη πρῶτον μὲν ἔννοια αὐτῷ ἐμπίπτει· «Τί κατάκειμαι; ἢ δὲ νύξ προβαίνει· ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ εἰκὸς τοὺς πολέμιους ἦξιν. εἰ δὲ γενησόμεθα ἐπὶ βασιλεῖ, τί ἐμποδῶν μὴ οὐχὶ πάντα μὲν τὰ χαλεπώτατα ἐπιδόντας, πάντα δὲ τὰ δεινότατα παδόντας ὑβρίζομένους
- 14 ἀποθανεῖν; ὅπως δ' ἀμυνόμεθα οὐδεὶς παρασκευάζεται οὐδὲ ἐπιμελεῖται, ἀλλὰ κατακείμεθα ὥσπερ ἐξὸν ἡσυχίαν

Droom van Xenophon. Hij besluit het roer in handen te nemen.

λήξη: λήγω - eindigen, ophouden. 10. φοβούμενοι δὲ τὴν ὁδὸν καὶ ἄκοντες: concessief. 11. σκηπτὸς: - bliksemstraal. — λάμπεσθαι: - schitteren, hier 'in gloed staan'. 13. ἐκ τῶν συμβάντων: 'aan de hand van de gebeurtenissen'. — ἐπὶ βασιλεῖ: = ἐπὶ ταῖς βασιλέως δύραις. ἐπιδόντας: part. aor. v. ἐφοράω - zien, meemaken*. — ὑβρίζομένους ἀποθανεῖν: 'doodgemarteld worden'.

ἀγειν. ἐγὼ οὖν τὸν ἐκ ποίας πόλεως στρατηγὸν προσδοκῶ ταῦτα πράξειν; ποίαν δ' ἡλικίαν ἐμαυτῶ ἐλθεῖν ἀναμείνω; οὐ γὰρ ἔγωγ' ἔτι πρᾶσβύτερος ἔσομαι, ἐὰν τήμερον προδῶ ἐμαυτὸν τοῖς πολέμοις.»

- 15 Ἐκ τούτου ἀνίσταται καὶ συγκαλεῖ τοὺς Προξένου πρῶτον λοχαγούς. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἔλεξεν· «Ἐγώ, ὦ ἄνδρες λοχαγοί, οὔτε καθεύδειν δύναμαι, ὥσπερ οἶμαι οὐδ' ὑμεῖς, 16 οὔτε κατακεῖσθαι ἔτι, ὄρων ἐν οἴοις ἐσμέν. οἱ μὲν γὰρ πολέμοιοι δῆλον ὅτι οὐ πρότερον πρὸς ἡμᾶς τὸν πόλεμον ἐξέφηναν πρὶν ἐνόμισαν καλῶς τὰ ἑαυτῶν παρασκευάσασθαι, ἡμῶν δ' οὐδεὶς οὐδὲν ἀντεπιμελεῖται ὅπως ὡς κάλλι- 17 στα ἀγωνιούμεθα. καὶ μὴν εἰ ὑφησόμεθα καὶ ἐπὶ βασιλεῖ γενησόμεθα, τί οἴομεθα πείσεσθαι; ὅς καὶ τοῦ ὁμομητρίου ἀδελφοῦ καὶ τεθνηκότος ἤδη ἀποτεμῶν τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν χεῖρα ἀνεσταύρωσεν· ἡμᾶς δέ, οἷς κηδεμῶν μὲν οὐδεὶς πάρεστιν, ἐστρατεύσαμεν δὲ ἐπ' αὐτὸν ὡς δοῦλον ἀντὶ βασιλέως ποιήσοντες καὶ ἀποκτενοῦντες εἰ δυναίμεθα, τί 18 ἂν οἴομεθα παθεῖν; ἄρ' οὐκ ἂν ἐπὶ πᾶν ἔλθοι ὡς ἡμᾶς τὰ ἔσχατα αἰκισάμενος πᾶσιν ἀνθρώποις φόβον παράσχοι τοῦ στρατεῦσαι ποτε ἐπ' αὐτόν; ἀλλ' ὅπως τοι μὴ ἐπ' ἐκείνῳ 19 γενησόμεθα πάντα ποιητέον. ἐγὼ μὲν οὖν ἔστε μὲν αἰ σπονδαὶ ἦσαν οὔποτε ἐπαυόμην ἡμᾶς μὲν οἰκτίρων, βασιλέα δὲ καὶ τοὺς σὺν αὐτῶ μακαρίζων, διαθεώμενος αὐτῶν ὄσσην μὲν χώραν καὶ οἶαν ἔχοιεν, ὡς δὲ ἄφρονα τὰ ἐπιτήδεια, ὅσους δὲ θεράποντας, ὅσα δὲ κτήνη, χρυσὸν δέ,

Rede van Xenophon voor de officieren van Proxenus.

14. ἐγὼ οὖν τὸν ἐκ ποίας πόλεως στρατηγὸν προσδοκῶ: de gedachten die hier bij X. opkomen zijn: 1. ik ben Athener, en uit dien hoofde de aangewezen man om de leiding van een reddingsoperatie op mij te nemen; 2. ik ben wel jong, maar oud genoeg om de klus te klaren. — προσδοκῶ: coni. dubit. — ταῦτα πράξειν: sc. παρασκευάσασθαι τὴν σωτηρίαν. 15. Προξένου πρῶτον λοχαγούς: Xenophon was een vriend van Proxenus en zal diens officieren gekend hebben. — ὄρων ἐν οἴοις ἐσμέν: 'gelet op onze situatie'. 17. ὑφησόμεθα: fut. v. ὑφίεμαι - de boel op zijn beloop laten, verslappen. — κηδεμῶν: 'iemand die voor ons zorgt'.

- 20 ἐσθῆτα δέ· τὰ δ' αὖ τῶν στρατιωτῶν ὁπότε ἐνδυοίμην, ὅτι τῶν μὲν ἀγαθῶν τούτων οὐδενὸς ἡμῖν μετεῖη, εἰ μὴ πριαίμεδα, ὅτου δ' ὠνησόμεδα ἥδειν ἔτι ὀλίγους ἔχοντας, ἄλλως δέ πως πορίζεσθαι τὰ ἐπιτήδεια ἢ ὠνουμένους ὄρκους ἥδη κατέχοντας ἡμᾶς· ταῦτ' οὖν λογιζόμενος ἐνίστε
- 21 τὰς σπονδὰς μᾶλλον ἐφοβούμην ἢ νῦν τὸν πόλεμον. ἐπεὶ μέντοι ἐκεῖνοι ἔλυσαν τὰς σπονδὰς, λελύσθαι μοι δοκεῖ καὶ ἡ ἐκείνων ὕβρις καὶ ἡ ἡμετέρα ὑποψία. ἐν μέσῳ γὰρ ἥδη κεῖται ταῦτα τὰ ἀγαθὰ ἄθλα ὁπότεροι ἂν ἡμῶν ἄνδρες ἀμείνονες ὦσιν, ἀγνωστέται δ' οἱ θεοὶ εἰσιν, οἱ σὺν ἡμῖν,
- 22 ὡς τὸ εἰκός, ἔσονται. οὗτοι μὲν γὰρ αὐτοὺς ἐπιωρῆκασιν· ἡμεῖς δὲ πολλὰ ὀρῶντες ἀγαθὰ στερόρῳς αὐτῶν ἀπειχόμεδα διὰ τοὺς τῶν θεῶν ὄρκους· ὥστε ἐξεῖναί μοι δοκεῖ
- 23 ἶναί ἐπὶ τὸν ἀγῶνα πολὺ σὺν φρονήματι μείζονι ἢ τούτοις. ἔτι δ' ἔχομεν σώματα ἰκανώτερα τούτων καὶ ψύχη καὶ δάλπη καὶ πόνους φέρειν· ἔχομεν δὲ καὶ ψυχὰς σὺν τοῖς θεοῖς ἀμείνονας· οἱ δὲ ἄνδρες καὶ τρωτοὶ καὶ θνητοὶ μᾶλ-
- 24 λον ἡμῶν, ἣν οἱ θεοὶ ὡσπερ τὸ πρόσθεν νίκην ἡμῖν διδώσιν. ἀλλ' ἴσως γὰρ καὶ ἄλλοι ταῦτ' ἐνδυμούνται, πρὸς τῶν θεῶν μὴ ἀναμένωμεν ἄλλους ἐφ' ἡμᾶς ἐλθεῖν παρακαλοῦντας ἐπὶ τὰ κάλλιστα ἔργα, ἀλλ' ἡμεῖς ἀρξώμεν τοῦ ἐξορμηῆσαι καὶ τοὺς ἄλλους ἐπὶ τὴν ἀρετὴν· φάνητε τῶν

20 ἥδειν edd. : ἥδη codd. || 21 ὑποψία codd. : ἀπορία Hude

20. ἥδειν: = ἥδη - ik wist; ἥδει(ν) - hij wist; bij de 3de pers. is de nu paragogisch, bij de 1ste pers. niet. 21. λελύσθαι μοι δοκεῖ: 'moet het afgelopen zijn met...'. 22. αὐτούς: τοὺς θεούς. — στερόρῳς: 'strikt'. φρονήματι: τὸ φρόνημα - zelfvertrouwen. 23. ψύχη: let op het accent, dus acc. plur. v. ψύχος, τό - koude. — οἱ δὲ ἄνδρες: = οἱ δὲ βάρβαροι. τρωτοὶ καὶ θνητοὶ μᾶλλον ἡμῶν: sc. ἔσονται. 24. ταῦτ' ἐνδυμούνται: 'zijn hetzelfde van plan' (d.w.z. hetzelfde als ik, Xenophon, nu voorstel). παρακαλοῦντας ἐπὶ τὰ κάλλιστα ἔργα: 'oproepen tot de dapperste daden' (d.w.z. de moedeloosheid afwerpen, het niet met de vijand op een accoordje gooien, maar op eigen kracht, desnoods vechtend, een weg naar huis te banen). — ἡμεῖς: hier = αὐτοί. — ἐπὶ τὴν ἀρετὴν: = ἐπὶ τὰ κάλλιστα ἔργα. — τῶν λοχαγῶν: genit. part.

- 25 λοχαγῶν ἄριστοι καὶ τῶν στρατηγῶν ἀξιοστρατηγότεροι. καὶ γὰρ δέ, εἰ μὲν ὑμεῖς ἐθέλετε ἐξορμᾶν ἐπὶ ταῦτα, ἔπεσθαι ὑμῖν βούλομαι, εἰ δ' ὑμεῖς τάττετ' ἐμὲ ἠγεῖσθαι, οὐδὲν προφασίζομαι τὴν ἡλικίαν, ἀλλὰ καὶ ἀκμάζειν ἠγοῦμαι ἐρύκειν ἀπ' ἐμαυτοῦ τὰ κακά.»
- 26 Ὁ μὲν ταῦτ' ἔλεξεν, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ ἀκούσαντες ἠγεῖσθαι ἐκέλευον πάντες, πληὴν Ἀπολλωνίδης τις ἦν βοιωτιάζων τῇ φωνῇ· οὗτος δ' εἶπεν ὅτι φλυαροίη ὅστις λέγει ἄλλως πῶς σωτηρίας ἂν τυχεῖν ἢ βασιλέα πείσας, εἰ δύναιτο, καὶ ἅμα ἤρχετο λέγειν τὰς ἀπορίας. ὁ μὲντοι Ξενοφῶν μεταξὺ
- 27 ὑπολαβῶν ἔλεξεν ὧδε. «Ὁ θαυμασιώτατε ἄνθρωπε, σύγε οὐδὲ ὄρων γιγνώσκεις οὐδὲ ἀκούων μέμνησαι. ἐν ταῦτῳ γε μὲντοι ἦσθα τούτοις ὅτε βασιλεύς, ἐπεὶ Κῦρος ἀπέθανε, μέγα φρονήσας ἐπὶ τούτῳ πέμπων ἐκέλευε παραδίδόναι τὰ
- 28 ὄπλα. ἐπεὶ δὲ ἡμεῖς οὐ παραδόντες, ἀλλ' ἐξοπλισάμενοι ἐλθόντες παρεσκηνήσαμεν αὐτῷ, τί οὐκ ἐποίησε πρέσβεις πέμπων καὶ σπονδὰς αἰτῶν καὶ παρέχων τὰ ἐπιτήδεια,
- 29 ἔστε σπονδῶν ἔτυχεν; ἐπεὶ δ' αὖ οἱ στρατηγοὶ καὶ λοχαγοί, ὥσπερ δὴ σὺ κελεύεις, εἰς λόγους αὐτοῖς ἄνευ ὄπλων ἤλθον πιστεύσαντες ταῖς σπονδαῖς, οὐ νῦν ἐκεῖνοι παιόμε-

Apollonides adviseert aansluiting bij de Perzische koning.

Replik van Xenophon.

26 ἀρχηγοὶ : v.l. λοχαγοὶ

τῶν στρατηγῶν: genit. comp. 25. ἐξορμᾶν: ≠ ἐξορμᾶσθαι. — ἐρύκειν ἀπ' ἐμαυτοῦ τὰ κακά: lett. 'wegtrekken van mijzelf de rampen', vert. 'mijzelf uit gevaarlijke situaties te redden'. 26. ἀρχηγοί: ἀρχηγός - aanvoerder. — πληὴν Ἀπολλωνίδης τις ἦν βοιωτιάζων τῇ φωνῇ οὗτος δ' εἶπεν: 'behalve een zekere Apollonides, een man met een Boeotisch accent, die zei'; slordig taalgebruik voo πληὴν Ἀπολλωνίδης τις βοιωτιάζων τῇ φωνῇ εἶπεν (KG 2, 99); cf. πληὴν Ὀρόντας ἐπεχείρησε I, 9, 29 'behalve O.; hij was de enige die het probeerde'; πληὴν - 1. behalve; 2. alleen; 3. maar. — λέγειν: 'opsommen'. 27. θαυμασιώτατε ἄνθρωπε: 'ergerlijke dwaas' (Montijn-Koster). — ὄρων... ἀκούων: 'wat je hebt gezien... wat je hebt gehoord'. — ἐν ταῦτῳ: = τῇ αὐτῇ γνώμῃ. — ἦσθα: = ἔλεγες. τούτοις: = τούτοις τοῖς λόγοις. — μέγα φρονήσας: 'vol zelfvertrouwen'. 29. παιόμενοι κεντούμενοι ὑβριζόμενοι: 'geslagen, gefolterd, mishandeld'.

νοι, κεντούμενοι, ὑβριζόμενοι οὐδὲ ἀποθανεῖν οἱ τλήμονες
 δύνανται, καὶ μάλ' οἴμαι ἐρῶντες τούτου; ἃ σὺ πάντα
 εἰδὼς τοὺς μὲν ἀμύνασθαι κελεύοντας φλυαρεῖν φήσ,
 30 φειν δὲ πάλιν κελεύεις ἰόντας; ἐμοί, ὦ ἄνδρες, δοκεῖ τὸν
 ἄνθρωπον τοῦτον μήτε προσίεσθαι εἰς ταῦτ' ἡμῖν αὐτοῖς
 ἀφελομένους τε τὴν λοχαγίαν σκεύη ἀναθέντας ὡς τοιοῦτω
 χρῆσθαι. οὗτος γὰρ καὶ τὴν πατρίδα καταισχύνει καὶ
 31 πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, ὅτι Ἕλληνας ὧν τοιοῦτός ἐστιν.»
 ἐντεῦθεν ὑπολαβὼν Ἀγασίας Στυμφάλιος εἶπεν· ἀλλὰ
 τούτῳ γε οὔτε τῆς Βοιωτίας προσήκει οὐδὲν οὔτε τῆς
 Ἑλλάδος παντάπασιν, ἐπεὶ ἐγὼ αὐτὸν εἶδον ὡσπερ Λυδὸν
 32 ἀμφοτέρω τὰ ὄψα τετραπημένον. καὶ εἶχεν οὕτως. τοῦτον
 μὲν οὖν ἀπήλασαν.

*Apollonides ont-
 maskerd.*

Οἱ δὲ ἄλλοι παρὰ τὰς τάξεις ἰόντες, ὅπου μὲν στρατηγὸς
 σῶος εἶη, τὸν στρατηγὸν παρεκάλουν, ὁπόθεν δὲ οἴχοιτο,
 τὸν ὑποστράτηγον, ὅπου δ' αὖ λοχαγὸς σῶος εἶη, τὸν
 λοχαγόν.

*De overgebleven
 commandanten
 worden bijeenge-
 roepen.*

33 Ἐπεὶ δὲ πάντες συνῆλθον, εἰς τὸ πρόσθεν τῶν ὅπλων
 ἐκαθέζοντο· καὶ ἐγένοντο οἱ συνελθόντες στρατηγοὶ καὶ
 λοχαγοὶ ἀμφὶ τοὺς ἑκατόν. ὅτε δὲ ταῦτα ἦν σχεδὸν μέσαι
 34 ἦσαν νύκτες. ἐνταῦθα Ἰερώνυμος Ἡλεῖος πρεσβύτατος ὧν
 τῶν Προξένου λοχαγῶν ἤρχετο λέγειν ὧδε. «Ἡμῖν, ὦ
 ἄνδρες στρατηγοὶ καὶ λοχαγοί, ὀρῶσι τὰ παρόντα ἔδοξε
 καὶ αὐτοῖς συνελθεῖν καὶ ὑμᾶς παρακαλέσαι, ὅπως βουλευ-
 σαίμεθα εἴ τι δυναίμεθα ἀγαθόν. λέξον δ'», ἔφη, «καὶ σύ,

34 σύ codd. : νῦν Gemoll

οἱ τλήμονες: 'degenen die volhouden' en dus nog niet bezweken zijn of 'de ongelukkigen'?. — τοὺς μὲν ἀμύνασθαι κελεύοντας: i.p.v. ἐμὲ μὲν ἀμύνασθαι κελεύοντα. 30. μήτε προσίεσθαι εἰς ταῦτ' ἡμῖν αὐτοῖς: 'niet toelaten in ons gezelschap'. — ἀφελομένους: hoort bij de verzwegen subjectsacc. (ἡμᾶς) van προσίεσθαι. — σκεύη ἀναθέντας: d.w.z. tot drager degraderend. — ὡς τοιοῦτω: 'als zodanig', d.w.z. als pakknecht. 31. τετραπημένον: 'doorboord'.

ᾧ Ξενοφῶν, ἅπερ καὶ πρὸς ἡμᾶς.»

- 35 Ἐκ τούτου λέγει τάδε Ξενοφῶν. «Ἄλλὰ ταῦτα μὲν δὴ πάντες ἐπιστάμεθα, ὅτι βασιλεὺς καὶ Τισσαφέρης οὐς μὲν ἐδυνήθησαν συνειλήφασιν ἡμῶν, τοῖς δ' ἄλλοις δῆλον ὅτι ἐπιβουλεύουσιν, ὡς, ἣν δύνωνται, ἀπολέσωσιν. ἡμῖν δέ γε οἴμαι πάντα ποιητέα ὡς μήποτε ἐπὶ τοῖς βαρβάροις γενώ-
- 36 μεθα, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκεῖνοι ἐφ' ἡμῖν. εὖ τοίνυν ἐπίστασθε ὅτι ὑμεῖς τοσοῦτοι ὄντες ὅσοι νῦν συνεληλύθατε μέγιστον ἔχετε καιρὸν. οἱ γὰρ στρατιῶται οὗτοι πάντες πρὸς ὑμᾶς βλέπουσι, κὰν μὲν ὑμᾶς ὀρώσιν ἀδύμους, πάντες κακοὶ ἔσονται, ἣν δὲ ὑμεῖς αὐτοὶ τε παρασκευαζόμενοι φανεροὶ ἦτε ἐπὶ τοὺς πολεμίους καὶ τοὺς ἄλλους παρακαλήτε, εὖ
- 37 ἴστε ὅτι ἔψονται ὑμῖν καὶ πειράσονται μιμεῖσθαι. ἴσως δέ τοι καὶ δίκαιόν ἐστιν ὑμᾶς διαφέρειν τι τούτων. ὑμεῖς γὰρ ἐστε στρατηγοί, ὑμεῖς ταξίαρχοι καὶ λοχαγοί· καὶ ὅτε εἰρήνη ἦν, ὑμεῖς καὶ χρήμασι καὶ τιμαῖς τούτων ἐπλεονεκτηίτε· καὶ νῦν τοίνυν ἐπεὶ πόλεμός ἐστιν, ἀξιούν δεῖ ὑμᾶς αὐτοὺς ἀμείνους τε τοῦ πλήθους εἶναι καὶ προβουλεύειν
- 38 τούτων καὶ προπονεῖν, ἣν που δέη. καὶ νῦν πρῶτον μὲν οἴομαι ἂν ὑμᾶς μέγα ὠφελῆσαι τὸ στράτευμα, εἰ ἐπιμεληθεῖητε ὅπως ἀντὶ τῶν ἀπολωλότων ὡς τάχιστα στρατηγοὶ καὶ λοχαγοὶ ἀντικατασταθῶσιν. ἄνευ γὰρ ἀρχόντων οὐδὲν ἂν οὔτε καλὸν οὔτε ἀγαθὸν γένοιτο ὡς μὲν συνελόντι εἰπεῖν οὐδαμοῦ, ἐν δὲ δὴ τοῖς πολεμικοῖς παντάπασιν. ἢ μὲν γὰρ
- 39 εὐταξία σφύζειν δοκεῖ, ἢ δὲ ἀταξία πολλοὺς ἤδη ἀπολώλεκεν. ἐπειδὴν δὲ καταστήσησθε τοὺς ἄρχοντας ὅσους δεῖ, ἣν καὶ τοὺς ἄλλους στρατιώτας συλλέγητε καὶ παραθα-
- 40 ρύνητε, οἴμαι ἂν ὑμᾶς πάνυ ἐν καιρῷ ποιῆσαι. νῦν γὰρ ἴσως καὶ ὑμεῖς αἰσθάνεσθε ὡς ἀδύμω μὲν ἦλθον ἐπὶ τὰ

*Tweede redevoering
van Xenophon.*

35. τοῖς δ' ἄλλοις: afh. v. ἐπιβουλεύουσιν, niet van δῆλον. 37. ἀξιούν: infinitivus. — προβουλεύειν τούτων: 'zorgen voor hen'. 38. ὡς μὲν συνελόντι εἰπεῖν: 'om het samenvattend te zeggen'. — παντάπασιν: adv. geheel en al, in alle opzichten. 40. ἐπὶ τὰ ὅπλα: 'naar hun posten'.

ὄπλα, ἀδύμως δὲ πρὸς τὰς φυλακάς· ὥστε οὕτω γ' ἐχόν-
 των οὐκ οἶδα ὅ τι ἂν τις χρήσαιο αὐτοῖς, εἴτε νυκτὸς δέοι
 41 εἴτε καὶ ἡμέρας. ἦν δὲ τις αὐτῶν τρέψῃ τὰς γνώμας, ὡς
 μὴ τοῦτο μόνον ἐννοῶνται, τί πείσονται, ἀλλὰ καὶ τί
 42 ποιήσουσι, πολὺ εὐθυμότεροι ἔσονται. ἐπίστασθε γὰρ δὴ
 ὅτι οὔτε πληθὸς ἐστὶν οὔτε ἰσχύς ἢ ἐν τῷ πολέμῳ τὰς
 νίκας ποιοῦσα, ἀλλ' ὀπότεροι ἂν σὺν τοῖς θεοῖς ταῖς ψυχαῖς
 ἐρῶμενέστεροι ἴωσιν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, τούτους ὡς ἐπὶ
 43 τὸ πολὺ οἱ ἀντίοι οὐ δέχονται. ἐντεδύμημαι δ' ἔγωγε, ὦ
 ἄνδρες, καὶ τοῦτο, ὅτι ὀπόσοι μὲν μαστεύουσι ζῆν ἐκ
 παντὸς τρόπου ἐν τοῖς πολεμικοῖς, οὔτοι μὲν κακῶς τε καὶ
 αἰσχυρῶς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀποθνήσκουσιν, ὀπόσοι δὲ τὸν μὲν
 θάνατον ἐγνώκασι πᾶσι κοινὸν εἶναι καὶ ἀναγκαῖον ἀνθρώ-
 πους, περὶ δὲ τοῦ καλῶς ἀποθνήσκειν ἀγωνίζονται, τούτους
 ὀρῶ μᾶλλον πως εἰς τὸ γῆρας ἀφικνουμένους καὶ ἕως ἂν
 44 ζῶσιν εὐδαιμονέστερον διάγοντας. ἅ καὶ ὑμᾶς δεῖ νῦν
 καταμαθόντας (ἐν τοιούτῳ γὰρ καιρῷ ἐσμεν) αὐτούς τε
 ἄνδρας ἀγαθοὺς εἶναι καὶ τοὺς ἄλλους παρακαλεῖν.»
 45 Ὁ μὲν ταῦτα εἰπὼν ἐπαύσατο. μετὰ δὲ τοῦτον εἶπε
 Χειρίσοφος· «Ἀλλὰ πρόσθεν μὲν, ὦ Ξενοφῶν, τοσοῦτον
 μόνον σε ἐγίγνωσκον ὅσον ἤκουον Ἀθηναῖον εἶναι, νῦν δὲ
 καὶ ἐπαινῶ σε ἐφ' οἷς λέγεις τε καὶ πράττεις καὶ βουλοί-
 μην ἂν ὅτι πλείστους εἶναι τοιούτους· κοινὸν γὰρ ἂν εἶη τὸ
 46 ἀγαθόν. καὶ νῦν,» ἔφη, «μὴ μέλλωμεν, ὦ ἄνδρες, ἀλλ'
 ἀπελθόντες ἤδη αἰρεῖσθε οἱ δεόμενοι ἄρχοντας, καὶ ἐλόμε-
 νοι ἤκετε εἰς τὸ μέσον τοῦ στρατοπέδου καὶ τοὺς αἰρεθέν-

*Er worden nieuwe
 aanvoerders geko-
 zen.*

44 ὑμᾶς : v.l. ἡμᾶς

οὕτω γ' ἐχόντων: 'in deze situatie'. 41. πολὺ εὐθυμότεροι: 'met veel
 meer zelfvertrouwen'. 42. ταῖς ψυχαῖς: 'door hun moreel'. — ὡς ἐπὶ τὸ
 πολὺ: 'doorgaans', 'meestal'. 43. ἐντεδύμημαι: 'ik ben ervan overtuigd'.
 μαστεύουσι: μαστεύω - zoeken, nastreven. — ἐκ παντὸς τρόπου: 'hoe
 dan ook'. 46. αἰρεῖσθε οἱ δεόμενοι: 'gij die ze nodig hebt (d.w.z. bij wie
 ze nu ontbreken) kiest aanvoerders'.

47 τας ἄγετε· ἔπειτ' ἐκεῖ συγκαλοῦμεν τοὺς ἄλλους στρατιώ-
 τας. παρέστω δ' ἡμῖν, ἔφη, καὶ Τολμίδης ὁ κῆρυξ.» καὶ
 ἅμα ταῦτ' εἰπὼν ἀνέστη, ὡς μὴ μέλλοιτο ἀλλὰ περαίνοιτο
 τὰ δέοντα. ἐκ τούτου ἠρέθησαν ἄρχοντες ἀντὶ μὲν Κλεάρο-
 χου Τιμασίων Δαρδανεύς, ἀντὶ δὲ Σωκράτους Ξανδικλῆς
 Ἀχαιός, ἀντὶ δὲ Ἀγίου Κλεάνωρ Ἀρκάς, ἀντὶ δὲ Μένωνος
 Φιλήσιος Ἀχαιός, ἀντὶ δὲ Προξένου Ξενοφῶν Ἀθηναῖος.

46 συγκαλοῦμεν codd. : συγκαλωμεν Gemoll || 47 Κλεάνωρ Ἀρκάς
 dett. : Ἀρκάδος Κλεάνωρ ὁ Ορχομένιος optt.

συγκαλοῦμεν: futurum. 47. περαίνοιτο τὰ δέοντα: 'om tot stand te
 brengen wat nodig was'.

2.

- 1 Ἐπεὶ δὲ ἤρηντο, ἡμέρα τε σχεδὸν ὑπέφαινε καὶ εἰς τὸ μέσον ἦκον οἱ ἄρχοντες, καὶ ἔδοξεν αὐτοῖς προφυλακὰς καταστήσαντας συγκαλεῖν τοὺς στρατιώτας. ἐπεὶ δὲ καὶ οἱ ἄλλοι στρατιῶται συνῆλθον, ἀνέστη πρῶτος μὲν Χειρίσο-
2 φος ὁ Λακεδαιμόνιος καὶ ἔλεξεν ὧδε. «Ἄνδρες στρατιῶ-
ται, χαλεπὰ μὲν τὰ παρόντα, ὁπότε ἀνδρῶν στρατηγῶν τοιούτων στερόμεθα καὶ λοχαγῶν καὶ στρατιωτῶν, πρὸς δ' ἔτι καὶ οἱ ἀμφὶ Ἀριαῖον οἱ πρόσθεν σύμμαχοι ὄντες προδε-
3 δώκασιν ἡμᾶς· ὅμως δὲ δεῖ ἐκ τῶν παρόντων ἀνδρας ἀγαθοὺς τελέθειν καὶ μὴ ὑφίεσθαι, ἀλλὰ πειραῖσθαι ὅπως, ἦν μὲν δυνάμεθα, καλῶς νικῶντες σφζόμεθα· εἰ δὲ μὴ, ἀλλὰ καλῶς γε ἀποδνήσκωμεν, ὑποχείριοι δὲ μηδέποτε γενόμεθα ζῶντες τοῖς πολεμίοις. οἴομαι γὰρ ἂν ἡμᾶς τοιαῦτα παθεῖν οἷα τοὺς ἐχθροὺς οἱ θεοὶ ποιήσειαν.»
- 4 Ἐπὶ τούτῳ Κλεάνωρ ὁ Ὀρχομένιος ἀνέστη καὶ ἔλεξεν ὧδε. «Ἄλλ' ὁρᾶτε μὲν, ὦ ἄνδρες, τὴν βασιλείῳς ἐπιτορλίαν καὶ ἀσέβειαν, ὁρᾶτε δὲ τὴν Τισσαφέρου ἀπιστίαν, ὅστις λέγων ὡς γείτων τε εἶη τῆς Ἑλλάδος καὶ περὶ πλείστου ἂν ποιήσαιτο σῶσαι ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τούτοις αὐτὸς ὁμόσας ἡμῖν, αὐτὸς δεξιὰς δοὺς, αὐτὸς ἐξαπατήσας συνέλαβε τοὺς στρατηγούς, καὶ οὐδὲ Δία ξέμιον ἠδέσθη, ἀλλὰ Κλεάρχῳ καὶ ὁμοτράπεζος γενόμενος αὐτοῖς τούτοις ἐξαπατήσας τοὺς
5 ἀνδρας ἀπολώλεκεν. Ἀριαῖος δέ, ὃν ἡμεῖς ἠθέλομεν βασιλέα καθιστάναι, καὶ ἐδώκαμεν καὶ ἐλάβομεν πιστὰ μὴ προδώσειν ἀλλήλους, καὶ οὗτος οὔτε τοὺς θεοὺς δεῖσας οὔτε Κῦρον τεθνηκότα αἰδουθεῖς, τιμώμενος μάλιστα ὑπὸ Κύρου ζῶντος νῦν πρὸς τοὺς ἐκείνου ἐχθίστους ἀποστὰς
6 ἡμᾶς τοὺς Κύρου φίλους κακῶς ποιεῖν πειροῦται. ἀλλὰ

*De soldaten worden
bijeengeroepen.*

*Korte rede van
Chrisophus.*

*Cleanor spreekt
enkele woorden.*

3. **ὑφίεσθαι**: toegeven, verslappen, de moed laten zakken. 4. **αὐτοῖς τούτοις**: 'juist daardoor'; de afspraken en eden enz. hadden als enig doel gehad de Grieken zand in de ogen te strooien.

τούτους μὲν οἱ θεοὶ ἀποτείσαιντο· ἡμᾶς δὲ θεῖ ταῦτα ὀρῶντας μήποτε ἐξαπατηθῆναι ἔτι ὑπὸ τούτων, ἀλλὰ μαχομένους ὡς ἂν δυνώμεθα κράτιστα τοῦτο ὅ τι ἂν δοκῆ τοῖς θεοῖς πάσχειν.»

- 7 Ἐκ τούτου Ξενοφῶν ἀνίσταται ἐσταλμένος ἐπὶ πόλεμον ὡς ἐδύνατο κάλλιστα, νομίζων, εἴτε νίκην διδοῖεν οἱ θεοί, τὸν κάλλιστον κόσμον τῷ νικᾶν πρέπειν, εἴτε τελευτᾶν δέοι, ὀρθῶς ἔχειν τῶν καλλίστων ἑαυτὸν ἀξιῶσαντα ἐν
- 8 τούτοις τῆς τελευτῆς τυγχάνειν· τοῦ λόγου δὲ ἤρχετο ὧδε. «Τὴν μὲν τῶν βαρβάρων ἐπιροχίαν τε καὶ ἀπιστίαν λέγει μὲν Κλεάνωρ, ἐπίστασθε δὲ καὶ ὑμεῖς οἶμαι. εἰ μὲν οὖν βουλώμεθα πάλιν αὐτοῖς διὰ φιλίας ἰέναι, ἀνάγκη ἡμᾶς πολλὴν ἀθυμίαν ἔχειν, ὀρῶντας καὶ τοὺς στρατηγούς, οἱ διὰ πίστεως αὐτοῖς ἑαυτοὺς ἐνεχείρισαν, οἷα πεπόνθασιν· εἰ μὲντοι διανοούμεθα σὺν τοῖς ὅπλοις ὧν τε πεποιθήκασι δίκην ἐπιθεῖναι αὐτοῖς καὶ τὸ λοιπὸν διὰ παντὸς πολέμου αὐτοῖς ἰέναι, σὺν τοῖς θεοῖς πολλαὶ ἡμῖν καὶ καλαὶ ἐλπίδες εἰσὶ σωτηρίας.»

Derde redevoering van Xenophon.

- 9 Τοῦτο δὲ λέγοντος αὐτοῦ πτάρνυταί τις· ἀκούσαντες δ' οἱ στρατιῶται πάντες μιᾷ ὀρμῇ προσεκύνησαν τὸν θεόν, καὶ ὁ Ξενοφῶν εἶπε· «Δοκεῖ μοι, ὦ ἄνδρες, ἐπεὶ περὶ σωτηρίας ἡμῶν λεγόντων οἰωνὸς τοῦ Διὸς τοῦ σωτῆρος ἐφάνη, εὐξασθαι τῷ θεῷ τούτῳ θύσειν σωτήρια ὅπου ἂν πρῶτον εἰς φιλίαν χώραν ἀφικώμεθα, συνεπέξασθαι δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς θύσειν κατὰ δύναμιν. καὶ ὅτῳ δοκεῖ ταῦτ' ,»

Een gunstig voorteken.

7. ἐπὶ πόλεμον ὡς ἐδύνατο κάλλιστα: Xenophon doet net of hij tot nu toe alleen als belangstellende toeschouwer deelnam aan de expeditie van Cyrus, maar hij had de beschikking over een gevolg en eigen rijpaarden en waarschijnlijk nog wel wat meer, en het is niet onwaarschijnlijk dat hij vanaf de aanvang als ὑποστράτηγος, onderbevelhebber, van Proxenus fungeerde. — ὀρθῶς ἔχειν: 'dat het correct was'; afh. v. νομίζων. — τῶν καλλίστων: genit. pretii afh. v. ἀξιῶσαντα. — ἐν τούτοις: ἐν τούτοις τοῖς καλλίστοις σκεύεσιν. 9. πτάρνυταί: πτάρνυμαι - niezen. — εὐξασθαι: hier 'beloven'.

ἔφη, «ἀνατεινάτω τὴν χεῖρα.» καὶ ἀνέτειναν ἅπαντες. ἐκ τούτου ἠΰξαντο καὶ ἐπαιάνισαν. ἐπεὶ δὲ τὰ τῶν θεῶν καλῶς εἶχεν, ἤρχετο πάλιν ὧδε.

- 10 «Ἐτύχανον λέγων ὅτι πολλαὶ καὶ καλαὶ ἐλπίδες ἡμῖν εἶεν σωτηρίας. πρῶτον μὲν γὰρ ἡμεῖς μὲν ἐμπεδοῦμεν τοὺς τῶν θεῶν ὄρκους, οἱ δὲ πολέμιοι ἐπιωρκήσασί τε καὶ τὰς σπονδὰς παρὰ τοὺς ὄρκους λελύκασιν. οὕτω δ' ἐχόντων εἰκὸς τοῖς μὲν πολεμίοις ἐναντίους εἶναι τοὺς θεοὺς, ἡμῖν δὲ συμμάχους, οἵπερ ἱκανοὶ εἰσι καὶ τοὺς μεγάλους ταχὺ μικροὺς ποιεῖν καὶ τοὺς μικροὺς κἂν ἐν δεινοῖς ὥσι σῶξιν
- 11 εὐπετῶς, ὅταν βούλωνται. ἔπειτα δὲ ἀναμνήσω γὰρ ὑμᾶς καὶ τοὺς τῶν προγόνων τῶν ἡμετέρων κινδύνους, ἵνα εἰδῆτε ὡς ἀγαθοῖς τε ὑμῖν προσήκει εἶναι σῶζονται τε σὺν τοῖς θεοῖς καὶ ἐκ πάνυ δεινῶν οἱ ἀγαθοί. ἐλθόντων μὲν γὰρ Περσῶν καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς παμπληθεῖ στόλῳ ὡς ἀφανισούντων τὰς Ἀθήνας, ὑποστήναι αὐτοὶ Ἀθηναῖοι τολμήσαντες ἐνίκησαν αὐτούς. καὶ εὐξάμενοι τῇ Ἀρτέμιδι ὀπόσους κατακάνοιεν τῶν πολεμίων τοσαύτας χιμαίρας καταδύσειν τῇ θεῷ, ἐπεὶ οὐκ εἶχον ἱκανὰς εὐρεῖν, ἔδοξεν αὐτοῖς κατ' ἐνιαυτὸν πεντακοσίας δύειν, καὶ ἔτι νῦν ἀποδύουσιν. ἔπειτα ὅτε Ξέρξης ὕστερον ἀγείρας τὴν ἀναρίθμητον στρατιὰν ἤλθεν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, καὶ τότε ἐνίκων οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι τοὺς τούτων προγόνους καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν. ὧν ἔστι μὲν τεκμήρια ὄραν τὰ τρόπαια, μέγιστον δὲ μαρτύριον ἡ ἐλευθερία τῶν πόλεων ἐν αἷς ὑμεῖς ἐγένεσθε καὶ ἐτρέφητε· οὐδένα γὰρ ἀνδρωπον δεσπότην ἀλλὰ τοὺς θεοὺς προσκυνεῖτε. τοιοῦτων μὲν ἐστε

Voortzetting van de redevoering. Hoe dapper de voorouders zich gedroegen in tijden vangevaar.

10. ἐμπεδοῦμεν... ὄρκους: 'onderhouden wij strikt onze onder ede gedane beloften'. 11. παμπληθεῖ στόλῳ ὡς ἀφανισούντων τὰς Ἀθήνας: Xenophon doelt op de eerste Perzische oorlog en de slag bij Marathon. ὑποστήναι: hier 'het hoofd bieden'. 13. Ξέρξης ὕστερον ἀγείρας τὴν ἀναρίθμητον στρατιὰν: Xenophon bedoelt de Tweede Perzische Oorlog van 480. — κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν: Plataeae en Salamis in chronologisch omgekeerde volgorde. — τρόπαια: - trofeën, zegetekenen.

- προγόνων. οὐ μὲν δὴ τοῦτό γε ἐρῶ ὡς ὑμεῖς καταισχύνετε αὐτούς· ἀλλ' οὐ πολλαὶ ἡμέραι ἀφ' οὗ ἀντιπαξάμενοι τούτοις τοῖς ἐκείνων ἐκγόνοις πολλαπλασίους ὑμῶν αὐτῶν
- 15 ἐνικᾶτε σὺν τοῖς θεοῖς. καὶ τότε μὲν δὴ περὶ τῆς Κύρου βασιλείας ἄνδρες ἦτε ἀγαθοί· νῦν δ' ὁπότε περὶ τῆς ὑμετέρας σωτηρίας ὁ ἀγὼν ἐστι, πολὺ δήπου ὑμᾶς προσήκει καὶ
- 16 ἀμείνονας καὶ προθυμότερους εἶναι. ἀλλὰ μὴν καὶ θαρράλεωτέρους νῦν πρέπει εἶναι πρὸς τοὺς πολεμίους. τότε μὲν γὰρ ἄπειροι ὄντες αὐτῶν τὸ δὲ πλῆθος ἄμετρον ὀρῶντες, ὅμως ἐτολμήσατε σὺν τῷ πατρώῳ φρονήματι ἰέναι εἰς αὐτούς· νῦν δὲ ὁπότε καὶ πείραν ἤδη ἔχετε αὐτῶν ὅτι οὐ δέλουσι καὶ πολλαπλάσιοι ὄντες μὴ δέχεσθαι ὑμᾶς, τί ἔτι ὑμῖν προσήκει τούτους φοβεῖσθαι;
- 17 Μηδὲ μέντοι τοῦτο μείον δόξητε ἔχειν ὅτι οἱ †Κύριοι† πρόσθεν σὺν ἡμῖν ταπτόμενοι νῦν ἀφεστήκασιν. ἔτι γὰρ οὗτοι κακίονές εἰσι τῶν ὑφ' ἡμῶν ἠττημένων· ἔφυγον γοῦν πρὸς ἐκείνους καταλιπόντες ἡμᾶς. τοὺς δ' ἐδέλοντας φυγῆς ἄρχειν πολὺ κρεῖττον σὺν τοῖς πολεμίοις ταπτομένους ἢ ἐν
- 18 τῇ ὑμετέρα τάξει ὄραν. εἰ δὲ τις ὑμῶν ἀθυμεῖ ὅτι ἡμῖν μὲν οὐκ εἰσὶν ἵππεῖς, τοῖς δὲ πολεμίοις πολλοὶ πάρευσιν, ἐνθυμήθητε ὅτι οἱ μύριοι ἵππεῖς οὐδὲν ἄλλο ἢ μύριοι εἰσὶν ἀνδρωποι· ὑπὸ μὲν γὰρ ἵππου ἐν μάχῃ οὐδεὶς πώποτε οὔτε δηχθεὶς οὔτε λακτισθεὶς ἀπέθανεν, οἱ δὲ ἄνδρες εἰσὶν οἱ
- 19 ποιοῦντες ὅ τι ἂν ἐν ταῖς μάχαις γίγνηται. οὐκοῦν τῶν ἵπέων πολὺ ἡμεῖς ἐπ' ἀσφαλεστέρου ὀχήματός ἐσμεν· οἱ

De Grieken van nu doen niet onder voor die uit vroegere tijden.

De soldaten moeten zich niet laten ontmoedigen door gebrek aan ruiters.

17 Κύριοι codd. : Ἀρσίου Gemoll || πρὸς codd. : del. Hertlein

16. **Θαρράλεωτέρους**: 'nog meer van moed vervuld'. — **φρονήματι**: φρόνημα, τό - zelfvertrouwen. 17. **τοῦτο μείον δόξητε ἔχειν**: 'moet gij het als een nadeel opvatten'. — **φυγῆς ἀρχειν**: 'al meteen op de vlucht slaan'. **κρεῖττον**: sc. ἐστίν. 18. **δηχθεὶς**: part. aor. pass. v. δάκνω - bijten. **λακτισθεὶς**: λακτίζω - trappen. 19. **ὀχήματός**: ὄχημα, τό - voertuig (X. duidt hier niet op de benenwagen, maar op de vaste grond).

μὲν γὰρ ἐφ' ἵππων κρέμανται φοβούμενοι οὐχ ἡμᾶς μόνον ἀλλὰ καὶ τὸ καταπεσεῖν· ἡμεῖς δ' ἐπὶ γῆς βεβηκότες πολὺ μὲν ἰσχυρότερον παίσομεν, ἢν τις προσίῃ, πολὺ δὲ μᾶλλον ὅτου ἂν βουλώμεθα τευξόμεθα. ἐνὶ δὲ μόνῳ προέχουσιν οἱ ἵππεῖς ἡμᾶς· φεύγειν αὐτοῖς ἀσφαλέστερόν ἐστιν ἢ ἡμῖν.

- 20 Εἰ δὲ δὴ τὰς μὲν μάχας δαῖρέϊτε, ὅτι δὲ οὐκέτι ὑμῖν Τισσαφέρνης ἡγήσεται οὐδὲ βασιλεὺς ἀγορὰν παρεῖξει, τοῦτο ἄχθεσθε, σκέψασθε πότερον κρεῖττον Τισσαφέρνη ἡγεμόνα ἔχειν, ὃς ἐπιβουλεύων ἡμῖν φανερός ἐστιν, ἢ οὓς ἂν ἡμεῖς ἀνδρας λαβόντες ἡγεῖσθαι κελεύωμεν, οἳ εἴσονται ὅτι, ἢν τι περὶ ἡμᾶς ἀμαρτάνωσι, περὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς
- 21 καὶ σώματα ἀμαρτήσονται. τὰ δὲ ἐπιτήδεια πότερον ὠνεῖσθαι κρεῖττον ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἢς οὗτοι παρεῖχον μικρὰ μέτρα πολλοῦ ἀργυρίου, μηδὲ τοῦτο ἔτι ἔχοντας, ἢ αὐτοὺς λαμβάνειν ἢνπερ κρατῶμεν, μέτρῳ χρωμένους ὁπόσω ἂν
- 22 ἕκαστος βούληται. εἰ δὲ ταῦτα μὲν γιγνώσκετε ὅτι κρεῖττονα, τοὺς δὲ ποταμοὺς ἄπορον νομίζετε εἶναι καὶ

*De levensmiddelen-
positie zal vanaf nu
sterk verbeteren.*

κρέμανται: perf. med. v. κρεμάννυμι - ophangen. — **ὅτου ἂν βουλώμεθα τευξόμεθα:** = ὄντινα ἂν βουλώμεθα, τούτου τευξόμεθα. — **ὅτου:** een relativum (zonder antecedent) waarvan de naamval niet is bepaald door zijn functie in de relatieve bijzin, maar door het hoofdwerkwoord. **τευξόμεθα:** τυγχάνω betekent 'treffen' zowel in 'ik trof hem op het marktplein' als in 'ik trof hem met mijn speer'. — **προέχουσιν οἱ ἵππεῖς ἡμᾶς:** in een algemene uitspraak over iets (ἵππεῖς) gebruikt het Grieks een lidwoord ὁ οἶνος ὑγιής - wijn is gezond. **20. τὰς... μάχας:** acc. resp. aangezien het verbum δαῖρέω intr. is. — **δαῖρέϊτε:** δαῖρέω - gerust zijn, vol vertrouwen / moed zijn. — **τοῦτο ἄχθεσθε:** hoort nog bij de protasis. **Τισσαφέρνη:** van gemengde declinatie, d.w.z. genit. steeds op -ους, dat. op -ει of -η, acc. op -ην of -η. — **ἀμαρτάνωσι:** ἀμαρτάνω - falen, missen, de zaak verkeerd aanpakken. **21. ἢς οὗτοι παρεῖχον:** attractie van het relativum. — **ἢνπερ κρατῶμεν:** 'als wij het zijn die het voor het zeggen hebben'. **22. ἄπορον:** = ἄπορόν τι. — **καὶ μεγάλως ἡγεῖσθε ἐξαπατηθῆναι διαβάντες:** 'en gij meent ernstig bedrogen te zijn overgestoken zijnde'; de Grieken zijn ± 3 weken eerder bij Sittace de Tigris overgestoken, en daarna nog twee zijrivieren, de Fuscus en de Zapatus, om langs de oostelijke oever noordwaarts te trekken; als de Perzen de bruggen afbreken, is er geen weg terug en zitten we hopeloos in de val. zullen veel

μεγάλως ἠγείσθε ἐξαπατηθῆναι διαβάντες, σκέψασθε εἰ ἄρα τοῦτο καὶ μωρότατον πεποιήκασιν οἱ βάρβαροι. πάντες γὰρ ποταμοί, ἦν καὶ πρόσω τῶν πηγῶν ἄποροι ὥσι, προσιοῦσι πρὸς τὰς πηγὰς διαβατοὶ γίνονται οὐδὲ τὸ γόνυ βρέχοντες.

- 23 Εἰ δὲ μήθ' οἱ ποταμοὶ διήσουσιν ἠγεμῶν τε μηδεὶς ἡμῖν φανεῖται, οὐδ' ὡς ἡμῖν γε ἀδυμητέον. ἐπιστάμεθα γὰρ Μυσοῦς, οὐς οὐκ ἂν ἡμῶν φαίημεν βελτίους εἶναι, ὅτι [βασιλέως ἄκοντος] ἐν βασιλέως χώρα πολλὰς τε καὶ εὐδαίμονας καὶ μεγάλας πόλεις οἰκοῦσιν, ἐπιστάμεθα δὲ Πισίδας ὡσαύτως, Λυκάονας δὲ καὶ αὐτοὶ εἶδομεν ὅτι ἐν τοῖς πεδίοις τὰ ἐρυμνὰ καταλαβόντες τὴν τούτων χώραν
24 καρποῦνται· καὶ ἡμᾶς δ' ἂν ἔφην ἔγωγε χρῆναι μῆπω φανεροὺς εἶναι οἴκαδε ὠρμημένους, ἀλλὰ κατασκευάζεσθαι ὡς αὐτοῦ οἰκήσοντας. οἶδα γὰρ ὅτι καὶ Μυσοῖς βασιλεὺς πολλοὺς μὲν ἠγεμόνας ἂν δοίη, πολλοὺς δ' ἂν ὁμήρους τοῦ ἀδόλως ἐκπέμψειν, καὶ ὁδοποιήσειέ γ' ἂν αὐτοῖς καὶ εἰ σὺν τεδρίπποις βούλοιντο ἀπιέναι. καὶ ἡμῖν γ' ἂν οἶδ' ὅτι τρισάσμενος ταῦτ' ἐποίει, εἰ ἑώρα ἡμᾶς μένειν κατασκευα-
25 ζομένους. ἀλλὰ γὰρ δέδοικα μὴ, ἂν ἅπαξ μάθωμεν ἀργοὶ ζῆν καὶ ἐν ἀφθόνοις βιοτεύειν, καὶ Μήδων δὲ καὶ Περσῶν

De Perzische koning zal blij zijn, wanneer hij de Grieken kwijt is.

23 βασιλέως ἄκοντος in margine cod. P 1640

Grieken hebben gedacht.

23. διήσουσιν: fut. v. διήμι - doorlaten. — **οὐδ' ὡς:** 'zelfs dan niet'. **ἐπιστάμεθα γὰρ Μυσοῦς:** Xenophons redenering is dat de koning in zijn rijk de aanwezigheid van allerlei volkeren duldt van wie hij geen enkel nut heeft en die hij misschien liever kwijt dan rijk is, maar het verjagen of uittoeien kost te veel; evenzo zal hij een relatief kleine gemeenschap van Grieken op zijn grondgebied wel willen toestaan. — **βασιλέως ἄκοντος:** deze woorden in de kantlijn van de Parisinus 1640 (geschreven in 1320, de codex optimus) zijn wrsch. een glosse, voor het begrip niet zonder nut, maar niet behorend in de tekst. — **Λυκάονας δὲ καὶ αὐτοὶ εἶδομεν:** 'wij hebben gezien...'; op de doortocht van Cilicië (I, 2, 19). — **τὴν τούτων χώραν:** = τὴν τῶν Περσῶν χώραν. — **καρποῦνται:** καρπόομαι - de vruchten van iets trekken. **24. τρισάσμενος:** - heel erg graag.

καλαῖς καὶ μεγάλαις γυναιξὶ καὶ παρθένοις ὀμιλεῖν, μὴ
 26 ὥσπερ οἱ λωτοφάγοι ἐπιλαθώμεθα τῆς οἴκαδε ὁδοῦ. δοκεῖ
 οὖν μοι εἰκὸς καὶ δίκαιον εἶναι πρῶτον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ
 πρὸς τοὺς οἰκείους πειρᾶσθαι ἀφικνεῖσθαι καὶ ἐπιδείξαι τοῖς
 Ἕλλησιν ὅτι ἐκόντες πέρονται, ἐξὸν αὐτοῖς τοὺς νῦν οἴκοι
 σκληρῶς ἐκεῖ πολιτεύοντας ἐνθάδε κομισαμένους πλουσίους
 ὄραν.

Ἀλλὰ γάρ, ὦ ἄνδρες, πάντα ταῦτα τάγαθὰ δῆλον ὅτι
 27 τῶν κρατούντων ἐστί· τοῦτο δὴ δεῖ λέγειν, ὅπως ἂν πορευ-
 οῖμεδά τε ὡς ἀσφαλέστατα καὶ εἰ μάχεσθαι δεῖοι ὡς
 κράτιστα μαχοίμεθα. πρῶτον μὲν τοίνυν,» ἔφη, «δοκεῖ μοι
 κατακαῦσαι τὰς ἀμάξας ἃς ἔχομεν, ἵνα μὴ τὰ ζεύγη ἡμῶν
 στρατηγῆ, ἀλλὰ πορευώμεθα ὅπη ἂν τῇ στρατιᾷ συμφέρη·
 ἔπειτα καὶ τὰς σκηνὰς συγκατακαῦσαι. αὗται γὰρ αὖ
 ὄχλον μὲν παρέχουσιν ἄγειν, συνωφελοῦσι δ' οὐδὲν οὔτε εἰς
 28 τὸ μάχεσθαι οὐτ' εἰς τὸ τὰ ἐπιτήδεια ἔχειν. ἔτι δὲ καὶ
 τῶν ἄλλων σκευῶν τὰ περιττὰ ἀπαλλάξωμεν πλὴν ὅσα
 πολέμου ἔνεκεν ἢ σίτων ἢ ποτῶν ἔχομεν, ἵνα ὡς πλεῖστοι
 μὲν ἡμῶν ἐν τοῖς ὅπλοις ὦσιν, ὡς ἐλάχιστοι δὲ σκευοφο-
 ρῶσι. κρατουμένων μὲν γὰρ ἐπίστασθε ὅτι πάντα ἀλλό-
 τρια· ἣν δὲ κρατῶμεν, καὶ τοὺς πολεμίους δεῖ σκευοφόρους
 ἡμετέρους νομίζειν.

29 Λοιπὸν μοι εἰπεῖν ὅπερ καὶ μέγιστον νομίζω εἶναι. ὀρᾶτε

*Het overtollige
 materiaal moet
 verbrand worden.*

*Strengte tucht is een
 eerste voorwaarde.*

27 δὴ codd. : δὲ Gemoll

26. *πέρονται*: *πένομαι* - armoede lijden, arm zijn. — *σκληρῶς ἐκεῖ
 πολιτεύοντας*: 'als burger in Griekenland een kommervol bestaan lijden'.
ἐνθάδε κομισαμένους: 'hierheen (naar een plaats in het Perzische rijk)
 geëmigreerd'. — *τῶν κρατούντων*: = ἦνπερ κρατῶμεν (II, 2, 21).
 27. *τοῦτο δὴ δεῖ λέγειν*: 'ik moet ook nog het volgende zeggen'. — *ὅπως
 ἂν πορευοίμεθά*: de vraag: finaal 'opdat' of afhankelijke vraag 'hoe'
 wordt door *τοῦτο* bemoeilijkt; voor het Griekse oor is het onderscheid
 irrelevant of non existent. — *ἵνα μὴ τὰ ζεύγη ἡμῶν στρατηγῆ*: 'opdat
 niet de bagagewagens onze marsroute bepalen'. 28. *πάντα ἀλλότρια*:
 'alles kwijt'.

- γὰρ καὶ τοὺς πολεμίους ὅτι οὐ πρόσθεν ἐξενεργεῖν ἐτόλμησαν πρὸς ἡμᾶς πόλεμον πρὶν τοὺς στρατηγούς ἡμῶν συνέλαβον, νομίζοντες ὄντων μὲν τῶν ἀρχόντων καὶ ἡμῶν παιδομένων ικανοὺς εἶναι ἡμᾶς περιγενέσθαι τῷ πολέμῳ, λαβόντες δὲ τοὺς ἀρχοντας ἀναρχία ἂν καὶ ἀταξία ἐνόμιζον
- 30 ἡμᾶς ἀπολέσθαι. δεῖ οὖν πολὺ μὲν τοὺς ἀρχοντας ἐπιμελεστέρους γενέσθαι τοὺς νῦν τῶν πρόσθεν, πολὺ δὲ τοὺς ἀρχομένους εὐτακτοτέρους καὶ παιδομένους μᾶλλον τοῖς
- 31 ἀρχουσι νῦν ἢ πρόσθεν· ἦν δέ τις ἀπειθῆ, ψηφίσασθαι τὸν αἰεὶ ὑμῶν ἐντυγχάνοντα σὺν τῷ ἀρχοντι κολάζειν· οὕτως οἱ πολέμιοι πλεῖστον ἐψευσμένοι ἔσονται· τῆδε γὰρ τῆ ἡμέρα μυρίου ὄψονται ἀνδ' ἐνὸς Κλεάρχους τοὺς οὐδενὶ ἐπιτρέψοντας κακῶ εἶναι. ἀλλὰ γὰρ καὶ περαίνειν ἥδη ὥρα· ἴσως γὰρ οἱ πολέμιοι αὐτίκα παρέσονται. ὅτω οὖν ταῦτα δοκεῖ καλῶς ἔχειν, ἐπικυρωσάτω ὡς τάχιστα, ἵνα ἔργῳ περαίνηται. εἰ δέ τι ἄλλο βέλτιον ἢ ταύτη, τολμάτω καὶ ὁ ιδιώτης διδάσκειν· πάντες γὰρ κοινῆς σωτηρίας δεόμεθα.»
- 33 Μετὰ ταῦτα Χειρίσοφος εἶπεν· «Ἄλλ' εἰ μὲν τινος ἄλλου δεῖ πρὸς τοῦτοις οἷς λέγει Ξενοφῶν, καὶ αὐτίκα ἐξέσται

De soldaten betuigen bijval.

29. οὐ... *συνέλαβον*: hier klopt iets niet: na de moord op de aanvoerders is er een Perzische delegatie op gehoorsafstand geweest, bestaande uit Ariaeus en Mithradates, die inlevering van de wapens heeft gevraagd; dat is geweigerd; de Grieken hebben gevraagd Proxenus en Meno (die om hun aangifte van Clearchus hoog geëerd zouden zijn) vrij te laten; de Perzen hebben langdurig onderling overlegd en zijn zonder antwoord te geven vertrokken; een Perzische aanval wordt gevreesd, maar is niet aangekondigd en heeft niet plaatsgevonden. 30. *ἐπιμελεστέρους*: 'behoedzamer'. *τοὺς ἀρχομένους*: 'de ondergeschikten'. — *εὐτακτοτέρους*: 'ordelijker', 'gedisciplineerder'. 31. *ἀπειθῆ*: ἀπειθέω - ongehoorzaam zijn. *ψηφίσασθαι*: sc. δεῖ. — *τὸν αἰεὶ ὑμῶν ἐντυγχάνοντα*: 'degene van u die er toevallig bij aanwezig is / degene die er tegen aan loopt'; subj. acc. bij κολάζειν. — *σὺν τῷ ἀρχοντι κολάζειν*: 'de commandant helpen bij de bestraffing'. — *ἐψευσμένοι ἔσονται*: sc. in hun verwachtingen. — *τοὺς οὐδενὶ ἐπιτρέψοντας*: 'mensen die aan niemand zullen toestaan om...'. 32. *περαίνειν*: - voltoeien, hier = ποιεῖν δεῖ τὰ δεδογμένα 'overgaan tot de daad / uitvoering van besluiten'. — *ἐπικυρωσάτω*: 'laat hij bekrachtigen / zijn instemming kenbaar maken'.

ποιεῖν· ἃ δὲ νῦν εἴρηκε δοκεῖ μοι ὡς τάχιστα ψηφίσασθαι ἄριστον εἶναι· καὶ ὅτω δοκεῖ ταῦτα, ἀνατεινάτω τὴν χεῖρα.» ἀνέτειναν πάντες.

- 34 Ἀναστὰς δὲ πάλιν εἶπε Ξενοφῶν· «ὦ ἄνδρες, ἀκούσατε ὧν προσδοκεῖ μοι. δῆλον ὅτι πορεύεσθαι ἡμᾶς δεῖ ὅπου ἕξομεν τὰ ἐπιτήδεια· ἀκούω δὲ κώμας εἶναι καλὰς οὐ πλεόν εἴκοσι σταδίων ἀπεχούσας· οὐκ ἂν οὖν θαυμάζοιμεν εἰ οἱ πολέμιοι, ὥσπερ οἱ δειλοὶ κύνες τοὺς μὲν παριόντας διώκουσιν τε καὶ δάκνουσιν, ἣν δύνωνται, τοὺς δὲ διώκοντας φεύγουσιν, εἰ καὶ αὐτοὶ ἡμῖν ἀπιούσιν ἐπακολουθοῦεν. ἴσως οὖν ἀσφαλέστερον ἡμῖν πορεύεσθαι πλαίσιον ποιησαμένους τῶν ὅπλων, ἵνα τὰ σκευοφόρα καὶ ὁ πολὺς ὄχλος ἐν ἀσφαλεστέρω εἴη. εἰ οὖν νῦν ἀποδειχθεῖ τίνας χρηρῆ ἡγεῖσθαι τοῦ πλαισίου καὶ τὰ πρόσθεν κοσμεῖν καὶ τίνας ἐπὶ τῶν πλευρῶν ἐκατέρων εἶναι, τίνας δ' ὀπισθοφυλακεῖν, οὐκ ἂν ὅποτε οἱ πολέμιοι ἔλθοιεν βουλευέσθαι ἡμᾶς δεοί, ἀλλὰ
- 37 κρώμεθα ἂν εὐθύς τοῖς τεταγμένοις. εἰ μὲν οὖν ἄλλο τις βέλτιον ὄρᾳ, ἄλλως ἐχέτω· εἰ δὲ μή, Χειρίσοφος μὲν ἡγοῖτο, ἐπειδὴ καὶ Λακεδαιμονίός ἐστι· τῶν δὲ πλευρῶν ἐκατέρων δύο τῷ πρεσβυτάτῳ στρατηγῷ ἐπιμελοῖσθην· ὀπισθοφυλακοῦμεν δ' ἡμεῖς οἱ νεώτατοι ἐγὼ καὶ Τιμασίων
- 38 τὸ νῦν εἶναι. τὸ δὲ λοιπὸν πειρώμενοι ταύτης τῆς τάξεως βουλευσόμεθα ὅ τι ἂν ἀεὶ κράτιστον δοκῆ εἶναι. εἰ δὲ τις ἄλλο ὄρᾳ βέλτιον, λεξάτω. ἐπεὶ δ' οὐδεὶς ἀντέλεγεν, εἶπεν·
- 39 ὅτω δοκεῖ ταῦτα, ἀνατεινάτω τὴν χεῖρα. ἔδοξε ταῦτα. νῦν τοίνυν,» ἔφη, «ἀπιόντας ποιεῖν δεῖ τὰ δεδογμένα. καὶ ὅστις

Xenophon doet voorstellen over de opstelling.

33 ποιεῖν codd. : σκοπεῖν Gemoll II 35 διώκουσιν τε : v.l. διώκοντες

36. *πλαίσιον ποιησαμένους*: 'in carré-opstelling'. — *νῦν*: op dit woord ligt de volle nadruk. — *ἐπὶ τῶν πλευρῶν ἐκατέρων*: 'op de flanken aan weerskanten'. 37. *ἡγοῖτο*: deze en de beide volgende optativi drukken een wens uit. — *τὸ νῦν εἶναι*: 'voorlopig'. 38. *πειρώμενοι*: je zou eerder *πεπειρημένοι* verwachten. — *εἰ δὲ τις ἄλλο ὄρᾳ βέλτιον λεξάτω*: variatie op *εἰ μὲν οὖν ἄλλο τις βέλτιον ὄρᾳ, ἄλλως ἐχέτω*.

τε ὑμῶν τοὺς οἰκείους ἐπιθυμεῖ ἰδεῖν, μεμνήσθω ἀνὴρ ἀγαθὸς εἶναι· οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλως τούτου τυχεῖν· ὅστις τε ζῆν ἐπιθυμεῖ, πειράσθω νικᾶν· τῶν μὲν γὰρ νικῶντων τὸ καίνειν, τῶν δὲ ἡττωμένων τὸ ἀποθνήσκειν ἐστί· καὶ εἴ τις δὲ χρημάτων ἐπιθυμεῖ, κρατεῖν πειράσθω· τῶν γὰρ νικῶντων ἐστί καὶ τὰ ἑαυτῶν σώζειν καὶ τὰ τῶν ἡττωμένων λαμβάνειν.

39. *κρατεῖν*: = νικᾶν.

3.

- 1 Τούτων λεχθέντων ἀνέστησαν καὶ ἀπελθόντες κατέκαιον τὰς ἀμάξας καὶ τὰς σκηνάς, τῶν δὲ περιττῶν ὅτου μὲν δέοιτό τις μετεδίδοσαν ἀλλήλοις, τὰ δὲ ἄλλα εἰς τὸ πῦρ ἐρρίπτουν. ταῦτα ποιήσαντες ἡριστοποιοῦντο. ἀριστοποιουμένων δὲ αὐτῶν ἔρχεται Μιθραδάτης σὺν ἰππεῦσιν ὡς τριάκοντα, καὶ καλεσάμενος τοὺς στρατηγοὺς εἰς ἐπήκοον
- 2 λέγει ὧδε. «Ἐγώ, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, καὶ Κύρω πιστὸς ἦν, ὡς ὑμεῖς ἐπίστασθε, καὶ νῦν ὑμῖν εὐνοῦς· καὶ ἐνθάδε δ' εἰμί σὺν πολλῶ φόβῳ διάγων. εἰ οὖν ὁρῶην ὑμᾶς σωτήριόν τι βουλευομένους, ἔλθοιμι ἂν πρὸς ὑμᾶς καὶ τοὺς θεράποντας πάντας ἔχων. λέξατε οὖν πρὸς με τί ἐν νῶ ἔχετε ὡς φίλον τε καὶ εὐνοῦν καὶ βουλόμενον κοινῇ σὺν ὑμῖν τὸν
- 3 στόλον ποιεῖσθαι.» βουλευομένοις τοῖς στρατηγοῖς ἔδοξεν ἀποκρίνασθαι τάδε· καὶ ἔλεγε Χειρίσοφος· «Ἡμῖν δοκεῖ, εἰ μὲν τις ἐᾷ ἡμᾶς ἀπιέναι οἴκαδε, διαπορεύεσθαι τὴν χώραν ὡς ἂν δυνάμεθα ἀσινέστατα· ἦν δὲ τις ἡμᾶς τῆς ὁδοῦ
- 4 ἀποκωλύη, διαπολεμεῖν τούτῳ ὡς ἂν δυνάμεθα κράτιστα.» ἐκ τούτου ἐπειρᾶτο Μιθραδάτης διδάσκειν ὡς ἄπορον εἶη βασιλέως ἄκοντος σωθῆναι. ἔνθα δὴ ἐγιννώσκετο ὅτι ὑπόπεμπτος εἶη· καὶ γὰρ τῶν Τισσαφέρους τις οἰκείων
- 5 παρηκολουθήκει πίστεως ἕνεκα. καὶ ἐκ τούτου ἐδόκει τοῖς στρατηγοῖς βέλτιον εἶναι δόγμα ποιήσασθαι τὸν πόλεμον ἀκήρυκτον εἶναι ἔστ' ἐν τῇ πολεμίᾳ εἶεν· διέφθειρον γὰρ

De wagens en tenten worden verbrand.

Mithradates doet een eigenaardig voorstel.

De Grieken wijzen het voorstel af.

3 ἀποκωλύη : v.l. ἐποκωλύη

2. εἰμί σὺν πολλῶ φόβῳ διάγων: 'door hier te zijn, neem ik een groot risico'. — ἔλθοιμι ἂν πρὸς ὑμᾶς: 'zou ik mij bij u aansluiten'. 3. βουλευομένοις: wij zouden βουλευομένοις verwachten. — εἰ μὲν τις ἐᾷ: = εἰ μὲν οὐδεὶς κωλύει. 4. ἐκ τούτου: temporeel. — πίστεως ἕνεκα: Mithradates was overgelopen van Cyrus naar de koning en Tissaphernes, maar enig toezicht op zijn nieuwe loyaliteit werd niet overbodig geacht. 5. διέφθειρον... διέφθειραν: let op het tempus. — διέφθειρον γὰρ προσιόντες: sc. οἱ Πέρσαι.

προσίωντες τοὺς στρατιώτας, καὶ ἓνα γε λοχαγὸν διέφθειραν Νίκαρχον Ἀρκάδα, καὶ ὄχρετο ἀπιῶν νυκτὸς σὺν ἀνδρώποισι ὡς εἴκοσι.

- 6 Μετὰ ταῦτα ἀριστήσαντες καὶ διαβάντες τὸν Ζαπάταν ποταμὸν ἐπορεύοντο τεταγμένοι, τὰ ὑποζύγια καὶ τὸν ὄχλον ἐν μέσῳ ἔχοντες. οὐ πολὺ δὲ προεληλυθόντων αὐτῶν ἐπιφαίνεται πάλιν ὁ Μιθραδάτης, ἰπέας ἔχων ὡς διακοσίους καὶ τοξότας καὶ σφενδονήτας εἰς τετρακοσίους μάλα ἑλαφροὺς
- 7 καὶ εὐζώνους. καὶ προσήει μὲν ὡς φίλος ὢν πρὸς τοὺς Ἑλλήνας· ἐπεὶ δ' ἐγγὺς ἐγένοντο, ἐξαπίνης οἱ μὲν αὐτῶν ἐτόξευον καὶ ἰππεῖς καὶ πεζοί, οἱ δ' ἐσφενδόνων καὶ ἐτίτρωσκον. οἱ δὲ ὀπισθοφύλακες τῶν Ἑλλήνων ἔπασχον μὲν κακῶς, ἀντεποιοῦν δ' οὐδέν· οἱ τε γὰρ Κρητῆς βραχύτερα τῶν Περσῶν ἐτόξευον καὶ ἅμα ψιλοὶ ὄντες εἴσω τῶν ὀπλων κατεκέκλειντο, οἱ δὲ ἀκοντισταὶ βραχύτερα ἠκόντιζον ἢ ὡς
- 8 ἐξικνεῖσθαι τῶν σφενδονητῶν. ἐκ τούτου Ξενοφῶντι ἐδόκει διωκτέον εἶναι· καὶ ἐδίωκον τῶν ὀπλιτῶν καὶ τῶν πελταστῶν οἱ ἔτυχον σὺν αὐτῶ ὀπισθοφυλακοῦντες· διώκοντες δὲ
- 9 οὐδένα κατελάμβανον τῶν πολεμίων. οὔτε γὰρ ἰππεῖς ἦσαν τοῖς Ἑλλήσιν οὔτε οἱ πεζοὶ τοὺς πεζοὺς ἐκ πολλοῦ φεύγοντας ἐδύναντο καταλαμβάνειν ἐν ὀλίγῳ χωρίῳ· πολὺ

Mithradates valt de achterhoede aan.

De Griekse tegenaanval mislukt.

Νίκαρχον Ἀρκάδα: de enige officier die levend aan de slachting in II, 5 was ontkomen; zijn kans om een buikwond waarbij de ingewanden naar buiten waren gekomen te overleven, was gering; reizen was voor hem onmogelijk; misschien hoopte hij bij de Perzen op een medische behandeling. **7. ἐτίτρωσκον:** iedereen vertaalt alsof er staat *ἔτρωσαν*, het imperf. hoeft niet noodzakelijk een conatief aspect te hebben. — **καὶ ἅμα ψιλοὶ ὄντες:** ‘en bovendien, omdat zij lichtgewapend waren’. — **εἴσω τῶν ὀπλων κατεκέκλειντο:** ‘waren zij opgesloten binnen de wapenen’, d.w.z. zij konden alleen opereren als zij rondom door hopliten beschermd werden; Xenophon gebruikt vaak *τὰ ὄπλα οἱ ὀπλιταί*. — **ἀκοντισταί:** -speerwerpers; in de Ilias is *ἀκοντιστής* een *ἄπαξ*. — **βραχύτερα:** ‘niet ver genoeg’. **9. ἐκ πολλοῦ:** ‘op grote afstand’, d.w.z. met een flinke voorsprong. — **ἐν ὀλίγῳ χωρίῳ:** ‘in een beperkte ruimte’, d.w.z. het terrein was tamelijk bergachtig en bood de vluchtende vijand talloze uitwijkmogelijkheden, terwijl de Grieken op vlak terrein alle gelegenheid hadden

- 10 γὰρ οὐχ οἷόν τε ἦν ἀπὸ τοῦ ἄλλου στρατεύματος διώκειν· οἱ δὲ βάρβαροι ἵππεῖς καὶ φεύγοντες ἅμα ἐτίρωσκον εἰς τοῦπισθεν τοξεύοντες ἀπὸ τῶν ἵππων, ὅποσον δὲ διώξαιαν οἱ
- 11 Ἕλληνες, τοσοῦτον πάλιν ἐπαναχωρεῖν μαχομένους ἔδει. ὥστε τῆς ἡμέρας ὅλης διήλθον οὐ πλέον πέντε καὶ εἴκοσι σταδίων, ἀλλὰ δείλης ἀφίκοντο εἰς τὰς κόμας.

- Ἐνθα δὴ πάλιν ἀθυμία ἦν. καὶ Χειρίσοφος καὶ οἱ πρῶτοι τῶν στρατηγῶν Ξενοφῶντα ἠτιῶντο ὅτι ἐδίωκεν ἀπὸ τῆς φάλαγγος καὶ αὐτὸς τε ἐκινδύνευε καὶ τοὺς πολέμους οὐδὲν μᾶλλον ἐδύνατο βλάπτειν. ἀκούσας δὲ Ξενοφῶν ἔλεγεν ὅτι ὀρθῶς αἰτιῶντο καὶ αὐτὸ τὸ ἔργον αὐτοῖς μαρτυροίη. «Ἄλλ' ἐγώ,» ἔφη, «ἠναγκάσθη διώκειν, ἐπειδὴ ἐώρων ἡμᾶς ἐν τῷ μένειν κακῶς μὲν πάσχοντας,
- 12 ἀντιποιεῖν δὲ οὐ δυναμένους. ἐπειδὴ δὲ ἐδιώκαμεν, ἀληθῆ,» ἔφη, «ὕμεις λέγετε· κακῶς μὲν γὰρ ποιεῖν οὐδὲν μᾶλλον
- 13 ἐδυνάμεθα τοὺς πολέμους, ἀνεχωροῦμεν δὲ παγκαλέπως. τοῖς οὖν θεοῖς χάρις ὅτι οὐ σὺν πολλῇ ῥώμῃ ἀλλὰ σὺν ὀλίγοις ἦλθον, ὥστε βλάψαι μὲν μὴ μεγάλα, δηλώσαι δὲ ὧν δεόμεθα.
- 14 νῦν γὰρ οἱ πολέμιοι τοξεύουσι καὶ σφενδονῶσιν ὅσον οὔτε οἱ Κρήτες ἀντιτοξεύειν δύνανται οὔτε οἱ ἐκ χειρὸς βάλλοντες ἐξικνεῖσθαι· ὅταν δὲ αὐτοὺς διώκωμεν, πολὺ μὲν οὐχ οἷόν τε χωρίον ἀπὸ τοῦ στρατεύματος διώ-

Xenophon verklaart de tegenslag.

gehad de vijand, ook als die een flinke voorsprong had, in te halen. πολὺ... ἀπὸ τοῦ ἄλλου στρατεύματος: 'ver voor de rest van het leger uit'; zonder onmiddellijke rugdekking was een achtervolging te gevaarlijk.

11. πέντε καὶ εἴκοσι σταδίων: een kleine 5 km. — δείλης: 'aan het begin van de avond', 'tegen de avond'. — ἠτιῶντο: αἰτιάομαι - beschuldigen.

12. Ξενοφῶν ἔλεγεν ὅτι ὀρθῶς αἰτιῶντο: Xenophon heeft dus al op de eerste dag van zijn commando een ernstige fout gemaakt die velen onnodig het leven heeft gekost. Dat hij zijn blunder toegeeft, eerst in de kriegsraad en dan vele jaren later in zijn mémoires, tekent zijn eerlijkheid. αὐτὸ τὸ ἔργον: 'de feiten', 'de toedracht'. — αὐτοῖς μαρτυροίη: 'stelde hen (zijn collega's) in het gelijk'. 14. δηλώσαι δὲ ὧν δεόμεθα: 'de vijand heeft duidelijk gemaakt wat we nodig hebben'. 15. πολὺ... χωρίον: 'op lange afstand'.

κειν, ἐν ὀλίγῳ δὲ οὐδ' εἰ ταχὺς εἴη πεζὸς πεζὸν ἂν διώκων καταλαμβάνοι ἐκ τόξου ῥύματος.

- 16 Ἡμεῖς οὖν εἰ μέλλοιμεν τούτους εἶργειν ὥστε μὴ δύνασθαι βλάπτειν ἡμᾶς πορευομένους, σφενδονητῶν τὴν ταχίστην δεῖ καὶ ἰππέων. ἀκούω δ' εἶναι ἐν τῷ στρατεύματι ἡμῶν Ῥοδίουσ, ὧν τοὺς πολλοὺς φασιν ἐπίστασθαι σφενδονᾶν, καὶ τὸ βέλος αὐτῶν καὶ διπλάσιον φέρεσθαι
- 17 τῶν Περσικῶν σφενδονῶν. ἐκεῖναι γὰρ διὰ τὸ χειροπληθέσει τοῖς λίθοις σφενδονᾶν ἐπὶ βραχὺ ἐξικνουῦνται, οἱ δὲ
- 18 Ῥόδιοι καὶ ταῖς μολυβδίσις ἐπίστανται χρῆσθαι. ἦν οὖν αὐτῶν ἐπισκεψόμεθα τίνες πέπανται σφενδόνας, καὶ τούτοις μὲν δῶμεν αὐτῶν ἀργύριον, τῷ δὲ ἄλλας πλέκειν ἐθέλοντι ἄλλο ἀργύριον τελῶμεν, καὶ τῷ σφενδονᾶν ἐν τῷ τεταγημένῳ ἐθέλοντι ἄλλην τινὰ ἀτέλειαν εὐρίσκωμεν,
- 19 ἴσως τινὲς φανοῦνται ἱκανοὶ ἡμᾶς ὠφελεῖν. ὀρῶ δὲ ἵππους ὄντας ἐν τῷ στρατεύματι, τοὺς μὲν τινὰ παρ' ἐμοί, τοὺς δὲ τῶν Κλεάρχου καταλελειμμένους, πολλοὺς δὲ καὶ

Xenophon stelt voor een afdeling slingerars en ruiters te formeren.

16 μέλλοιμεν : v.l. μέλλομεν || 18 τούτοις Cobet : τούτῳ codd.

ἐκ τόξου ῥύματος: ‘op schots afstand’; wat precies bedoeld wordt is niet erg duidelijk uitgedrukt; ik vermoed ‘een Griekse infanterist kan een Perzische infanterist niet te pakken krijgen zolang de Pers buiten het bereik van de Griekse pijlen weet te blijven, dus nooit zolang de Perzische schutters een groter bereik hebben dan de Griekse. **16. εἰ μέλλοιμεν:** ‘als we de bedoeling hebben’; na een optativus in de protasis verwacht men een optativus + ἂν in de apodosis; ook het omgekeerde komt voor: de gedachtegang van de spreker kan in de loop van de zin verschuiven van stellig naar voorzichtig, maar ook van voorzichtig naar stellig. — **εἶργειν:** hier ‘beletten’, ‘verhinderen’. **17. χειροπληθέσει τοῖς λίθοις:** ‘met stenen die een hele hand vullen’. **18. ἐπισκεψόμεθα:** ‘nagaan’. — **πέπανται:** ‘bezitten’. — **πλέκειν ἐθέλοντι:** sc. σφενδόνας. — **ἐν τῷ τεταγημένῳ:** ‘op de aangewezen plaats’. — **τινὰ ἀτέλειαν:** ‘vrijstelling van bepaalde diensten’. **19. ὀρῶ:** dat van die Rhodiërs had X. van horen zeggen, maar die paarden kon iedereen zien. — **τούς μὲν τινὰ παρ' ἐμοί:** als aanzienlijke en welgestelde Athener, behorende tot de ridderstand, had Xenophon, waar hij ook was, altijd paarden en bedienden tot zijn beschikking.

ἄλλους αἰχμαλώτους σκευοφοροῦντας. ἂν οὖν τούτους πάντας ἐκλέξαντες σκευοφόρα μὲν ἀντιδῶμεν, τοὺς δὲ ἵππους εἰς ἵππεας κατασκευάσωμεν, ἴσως καὶ οὗτοί τι τοὺς φεύγοντας ἀνιάσουσιν.»

- 20 Ἔδοξε καὶ ταῦτα. καὶ ταύτης τῆς νυκτὸς σφενδονῆται μὲν εἰς διακοσίους ἐγένοντο, ἵπποι δὲ καὶ ἵππεῖς ἐδοκιμάσθησαν τῇ ὑστεραίᾳ εἰς πεντήκοντα, καὶ σπολάδες καὶ δώρακες αὐτοῖς ἐπορίσθησαν, καὶ ἵππαρχος ἐπεστάθη Λύκιος ὁ Πολυστράτου Ἀθηναῖος.

αἰχμαλώτους: 'buitgemaakt'. — **σκευοφόρα:** lastdieren, d.w.z. muil-
dieren, muilezels, ezels en misschien ook kamelen; die moesten dan wel eerst
nog worden buitgemaakt, want dat er in dit stadium lastdieren zonder
bagage rondliepen, terwijl rijpaarden als lastdier dienden, is onwaarschijn-
lijk. **20. ἐδοκιμάσθησαν:** 'werden uitgekozen / aangewezen'. — **σπολά-
δες:** σπολάς - leren patser.

4.

1 Μείναντες δὲ ταύτην τὴν ἡμέραν τῇ ἄλλῃ ἐπορεύοντο
 προαίτερον ἀναστάντες· χαράδραν γὰρ ἔδει αὐτοὺς διαβῆ-
 ναι ἐφ' ἧ ἔφοβοῦντο μὴ ἐπιθοῖντο αὐτοῖς διαβαίνουσιν οἱ
 2 πολέμιοι. διαβεβηκόσι δὲ αὐτοῖς πάλιν φαίνεται Μιθραδά-
 τῆς, ἔχων ἰππέας χιλίους, τοξότας δὲ καὶ σφενδονήτας εἰς
 τετρακισχιλίους· τοσούτους γὰρ ἤτησε Τισσαφέρην, καὶ
 ἔλαβεν ὑποσχόμενος, ἂν τούτους λάβῃ, παραδώσειν αὐτῶ
 τοὺς Ἑλληνας, καταφρονήσας, ὅτι ἐν τῇ πρόσθεν προσ-
 βολῇ ὀλίγους ἔχων ἔπαθε μὲν οὐδέν, πολλὰ δὲ κακὰ
 3 ἐνόμιζε ποιῆσαι. ἐπεὶ δὲ οἱ Ἑλληνες διαβεβηκότες ἀπειχον
 τῆς χαράδρας ὅσον ὀκτῶ σταδίους, διέβαινε καὶ ὁ Μιθρα-
 δάτης ἔχων τὴν δύναμιν. παρήγγελτο δὲ τῶν τε πελτα-
 στῶν οὓς ἔδει διώκειν καὶ τῶν ὀπλιτῶν, καὶ τοῖς ἰππεῦσιν
 4 εἶρητο θαρρόουσι διώκειν ὡς ἐφευμένης ἰκανῆς δυνάμεως.
 ἐπεὶ δὲ ὁ Μιθραδάτης κατειλήφει, καὶ ἤδη σφενδῶναι καὶ
 τοξεύματα ἐξικνούντο, ἐσήμηνε τοῖς Ἑλλησι τῇ σάλπιγγι,
 καὶ εὐθύς ἔθεον ὁμόσε οἷς εἶρητο καὶ οἱ ἰππεῖς ἤλαυνον· οἱ
 5 δὲ οὐκ ἐδέξαντο, ἀλλ' ἔφευγον ἐπὶ τὴν χαράδραν. ἐν
 ταύτῃ τῇ διώξει τοῖς βαρβάροις τῶν τε πεζῶν ἀπέθανον
 πολλοὶ καὶ τῶν ἰππέων ἐν τῇ χαράδρᾳ ζωοὶ ἐλήφθησαν εἰς

*Mithradates valt
 opnieuw aan.*

*De Perzen worden
 verdreven.*

2 Τισσαφέρην : v.l. Τισσαφέρην

1. **προαίτερον**: 'vroeger (dan gewoonlijk)'. — **χαράδραν**: 'kloof' pleegt men te vertalen, maar hier gaat het vermoedelijk om het drooggevalven rivierbed van de Châzîr, een zijrivier van de Tigris. 2. **καταφρονήσας**: Mithradates had geen hoge dunk van de Grieken. — **πολλὰ δὲ κακὰ ἐνόμιζε ποιῆσαι**: dat dacht hij, maar het was nogal meegevalven. 3. **ἀπειχον τῆς χαράδρας ὅσον ὀκτῶ σταδίους**: zij waren ± 1,5 km voorbij de kloof. — **παρήγγελτο δὲ τῶν τε πελταστῶν**: ineens gaat het niet meer over Mithradates en zijn mannen, maar over de Grieken. — **ὡς ἐφευμένης ἰκανῆς δυνάμεως**: genit. abs. met de causa voor θαρρόουσι. 4. **κατειλήφει**: 'hen had ingehaald'. — **ἐσήμηνε... σάλπιγγι**: subj. (uiteraard de trompetblazer) ontbreekt. — **οἷς εἶρητο**: even eerder τῶν τε πελταστῶν οὓς ἔδει διώκειν καὶ τῶν ὀπλιτῶν.

ὀκτωκαίδεκα. τοὺς δὲ ἀποθανόντας αὐτοκέλευστοι οἱ Ἕλληνες ἠκίσαντο, ὡς ὅτι φοβερώτατον τοῖς πολέμοις εἶν ὄραν.

- 6 Καὶ οἱ μὲν πολέμοι οὕτω πράξαντες ἀπῆλθον, οἱ δὲ *Bij Larissa.*
 Ἕλληνες ἀσφαλῶς πορευόμενοι τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας
 7 ἀφίκοντο ἐπὶ τὸν Τίγρητα ποταμόν. ἐνταῦθα πόλις ἦν
 ἐρήμη μεγάλη, ὄνομα δ' αὐτῇ ἦν Λάρισα· ὥκουν δ' αὐτὴν
 τὸ παλαιὸν Μῆδοι. τοῦ δὲ τείχους αὐτῆς ἦν τὸ εὖρος πέντε
 καὶ εἴκοσι πόδες, ὕψος δ' ἑκατόν· τοῦ δὲ κύκλου ἡ περίοδος
 δύο παρασάγγαι· ὠκοδόμητο δὲ πλίνδοις κεραμεαῖς· κρηπίς
 8 δ' ὑπῆν λιθίνη τὸ ὕψος εἴκοσι ποδῶν. ταύτην βασιλεὺς
 Περσῶν ὅτε παρὰ Μῆδων τὴν ἀρχὴν ἐλάμβανον Πέρσαι
 πολιορκῶν οὐδενὶ τρόπῳ ἐδύνατο ἐλεῖν· ἥλιον δὲ νεφέλη
 προκαλύψασα ἠφάνισε μέχρι ἐξέλιπον οἱ ἄνθρωποι, καὶ
 9 οὕτως ἐάλω. παρὰ ταύτην τὴν πόλιν ἦν πυραμὶς λιθίνη,
 τὸ μὲν εὖρος ἐνὸς πλέθρου, τὸ δὲ ὕψος δύο πλέθρων. ἐπὶ
 ταύτης πολλοὶ τῶν βαρβάρων ἦσαν ἐκ τῶν πλησίον κω-
 μῶν ἀποπεφευγότες.
- 10 Ἐντεῦθεν δ' ἐπορεύθησαν σταθμὸν ἓνα παρασάγγας ἔξ *De ruïnes van
Niniveh.*
 πρὸς τεῖχος ἔρημον μέγα †πρὸς τῇ πόλει† κείμενον· ὄνομα
 δὲ ἦν τῇ πόλει Μέσπιλα· Μῆδοι δ' αὐτὴν ποτε ὥκουν. ἦν
 δὲ ἡ μὲν κρηπίς λίθου ξεστοῦ κογχυλιάτου, τὸ εὖρος πεντή-

5. *αὐτοκέλευστοι*: 'op eigen initiatief'. 6. *πράξαντες*: met de bijzondere betekenis die dit verbum intr. gebruikt heeft. 7. *Λάρισα ὥκουν δ' αὐτὴν τὸ παλαιὸν Μῆδοι*: wat Xenophon Larisa noemt heette oudtijds Calach, later Nimrud, de tweede stad van het Assyrische rijk, gesticht door Assurnasirpal II omstreeks 870 vC en volledig verwoest in 614 door de Medische koning Kyaxares. — *κρηπίς*: ἡ - fundament. 8. *ἐξέλιπον*: sc. τὴν πόλιν; de relatieve duisternis stelde de bevolking in staat om ongezien de wijk te nemen; over wat anders hun lot geweest was behoeft men zich geen illusies te maken. 9. *πυραμὶς λιθίνη*: een z.g.n. ziggurat. *πλέθρου*: een plethrum is ± 30 m. 10. *ὄνομα δὲ ἦν τῇ πόλει Μέσπιλα*: ongetwijfeld Niniveh, de hoofdstad van het Assyrische rijk; de restanten van de door Xenophon beschreven stadsmuur zijn onlangs door IS grotendeels opgeblazen. — *λίθου ξεστοῦ κογχυλιάτου*: 'gepolijste schelpkalk'.

- 11 κοντα ποδῶν καὶ τὸ ὕψος πεντήκοντα. ἐπὶ δὲ ταύτῃ ἐπι-
 κοδόμητο πλίνθινον τεῖχος, τὸ μὲν εὖρος πεντήκοντα
 ποδῶν, τὸ δὲ ὕψος ἑκατόν· τοῦ δὲ τείχους ἡ περίοδος ἕξ
 παρασάγγαι. ἐνταῦθα λέγεται Μήδεια γυνὴ βασιλέως
 καταφυγεῖν ὅτε ἀπώλλυσαν τὴν ἀρχὴν ὑπὸ Περσῶν Μή-
 12 δοι. ταύτην δὲ τὴν πόλιν πολιορκῶν ὁ Περσῶν βασιλεὺς
 οὐκ ἐδύνατο οὔτε χρόνῳ ἐλεῖν οὔτε βίᾳ· Ζεὺς δὲ βροντῆ
 κατέπληξε τοὺς ἐνοικοῦντας, καὶ οὕτως ἐάλω.
- 13 Ἐντεῦθεν δ' ἐπορεύθησαν σταδμὸν ἕνα παρασάγγας
 τέτταρας. εἰς τοῦτον δὲ τὸν σταδμὸν Τισσαφέρνης ἐπε-
 φάνη, οὓς τε αὐτὸς ἰππέας ἦλθεν ἔχων καὶ τὴν Ὀρόντα
 δύναμιν τοῦ τὴν βασιλέως θυγατέρα ἔχοντος καὶ οὓς Κῦρος
 ἔχων ἀνέβη βαρβάρους καὶ οὓς ὁ βασιλέως ἀδελφὸς ἔχων
 βασιλεῖ ἐβοήθει, καὶ πρὸς τούτοις ὅσους βασιλεὺς ἔδωκεν
 14 αὐτῷ, ὥστε τὸ στράτευμα πάμπολυ ἐφάνη. ἐπεὶ δ' ἐγγὺς
 ἐγένετο, τὰς μὲν τῶν τάξεων ὅπισθεν καταστήσας, τὰς δὲ
 εἰς τὰ πλάγια παραγαγὼν ἐμβαλεῖν μὲν οὐκ ἐτόλμησεν
 οὐδ' ἐβούλετο διακινδυνεύειν, σφενδονᾶν δὲ παρήγγειλε καὶ
 15 τοξεύειν. ἐπεὶ δὲ διαπαχθέντες οἱ Ῥόδιοι ἐσφενδόνησαν καὶ
 οἱ Σκύθαι τοξόται ἐτόξευσαν καὶ οὐδεὶς ἡμάρτανεν ἀνδρὸς
 (οὐδὲ γὰρ εἰ πάνυ προυδυμεῖτο ῥάδιον ἦν), καὶ ὁ Τισσα-
 φέρνης μάλα ταχέως ἕξω βελῶν ἀπεχώρει καὶ αἱ ἄλλαι
 τάξεις ἀπεχώρησαν.
- 16 Καὶ τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας οἱ μὲν ἐπορεύοντο, οἱ δ'
 εἶποντο· καὶ οὐκέτι ἐσίνοντο οἱ βάρβαροι τῇ τότε ἀκροβολί-
 σει· μακρότερον γὰρ οἱ τε Ῥόδιοι τῶν Περσῶν ἐσφενδόνουν

Een aanval van
 Tissaphernes wordt
 afgeslagen.

Schermutselingen.

11. λέγεται Μήδεια γυνὴ βασιλέως: wrsch. volgt Xenophon hier een auteur (Ctesias?) die de fantasie vrij spel gaf. 13. ὥστε τὸ στράτευμα πάμπολυ ἐφάνη: 'zodat het leger uitzonderlijk groot leek'. 14. τὰ πλάγια: - de flanken. 15. οὐδὲ γὰρ εἰ πάνυ προυδυμεῖτο ῥάδιον ἦν: een zo groteske overdrijving dat sommigen hier tekstbederf vermoeden. 16. οἱ μὲν: de Grieken. — οἱ δ': de Perzen. — τῇ τότε ἀκροβολίσει: 'met hun schermutselingen op dat moment'; de Perzen bleven dus op voor hen veilige afstand schieten, maar de Grieken bleven buiten bereik.

- 17 καὶ τῶν τοξοτῶν· μεγάλα δὲ καὶ τόξα τὰ Περσικά ἐστίν· ὥστε χρήσιμα ἦν ὅποσα ἀλίσκοιτο τῶν τοξευμάτων τοῖς Κρησί, καὶ διετέλουν χρώμενοι τοῖς τῶν πολεμίων τοξέμασι, καὶ ἐμελέτων τοξεύειν ἄνω ἰέντες μακράν. ἠύρισκετο δὲ καὶ νεῦρα πολλὰ ἐν ταῖς κόμαις καὶ μόλυβδος, ὥστε
- 18 χρῆσθαι εἰς τὰς σφενδόνας. καὶ ταύτη μὲν τῇ ἡμέρᾳ, ἐπεὶ κατεστρατοπεδεύοντο οἱ Ἕλληνες κόμαις ἐπιτυχόντες, ἀπῆλθον οἱ βάρβαροι μείον ἔχοντες τῇ ἀκροβολίσει· τὴν δ' ἐπιούσαν ἡμέραν ἔμειναν οἱ Ἕλληνες καὶ ἐπεσιτίσαντο· ἦν γὰρ πολὺς σῖτος ἐν ταῖς κόμαις. τῇ δὲ ὑστεραίᾳ ἐπορεύοντο διὰ τοῦ πεδίου, καὶ Τισσαφέρηνς εἶπετο ἀκροβολιζόμενος.
- 19 Ἐνθα δὲ οἱ Ἕλληνες ἔγνωσαν πλαίσιον ἰσόπλευρον ὅτι πονηρὰ τάξις εἶη πολεμίων ἐπομένων. ἀνάγκη γάρ ἐστιν, ἦν συγκύπτῃ τὰ κέρατα τοῦ πλαισίου ἢ ὁδοῦ στενοτέρας οὔσης ἢ ὁρέων ἀναγκασζόντων ἢ γεφύρας, ἐκθλίβεσθαι τοὺς ὀπίτας καὶ πορεύεσθαι πονήρως ἅμα μὲν πιεζομένους, ἅμα δὲ καὶ ταραττομένους, ὥστε δυσχρήστους εἶναι
- 20 ἀνάγκη ἀτάκτους ὄντας· ὅταν δ' αὖ διάσχη τὰ κέρατα, ἀνάγκη διασπᾶσθαι τοὺς τότε ἐκθλιβομένους καὶ κενὸν γίνεσθαι τὸ μέσον τῶν κερμάτων, καὶ ἀδυμῆν τοὺς ταῦτα πάσχοντας πολεμίων ἐπομένων. καὶ ὅποτε δέοι γέφυραν διαβαίνειν ἢ ἄλλην τινὰ διάβασιν, ἔσπευδεν ἕκαστος βουλόμενος φθάσαι πρῶτος· καὶ εὐεπίθετον ἦν ἐνταῦθα
- 21 τοῖς πολεμίοις. ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἔγνωσαν οἱ στρατηγοί, ἐποίησαν ἕξ λόχους ἀνὰ ἑκατὸν ἄνδρας, καὶ λοχαγοὺς ἐπέστησαν καὶ ἄλλους πεντηκοντῆρας καὶ ἄλλους ἐνωμο-

Bezwaren van de tot dusver gebruikte opstelling.

De opstelling wordt gewijzigd.

17. τῶν τοξευμάτων: = τῶν βελῶν ≠ τῶν τόξων. — ἄνω ἰέντες μακράν: 'ver omhoog schietend'. 18. μείον ἔχοντες: = ἡττώμενοι. 19. συγκύπτῃ: 'zich samentrekken'. — ἐκθλίβεσθαι τοὺς ὀπίτας: 'de hopliten verdrongen worden'. — πιεζομένους: = ἐκθλιβομένους. 20. διάσχη: het omgekeerde van συγκύπτῃ. — ὅποτε δέοι: optat. iterat. — διάβασιν: '(smalle) passage'. 21. πεντηκοντῆρας: 'aanvoerders van 50 man', een halve λόχος (compagnie) of dubbele ἐνωμοτία (peloton). — ἐνωμοτάχους: 'pelotons-

- τάρχους. οὗτοι δὲ πορευόμενοι, ὁπότε μὲν συγκύπτει τὰ κέρατα, ὑπέμενον ὕστεροι οἱ λοχαγοί, ὥστε μὴ ἐνοχλεῖν
- 22 τοῖς κέρασι, τότε δὲ παρήγον ἔξωθεν τῶν κεράτων. ὁπότε δὲ διάσχοιεν αἱ πλευραὶ τοῦ πλαισίου, τὸ μέσον ἂν ἐξεπίμ-
πλασαν, εἰ μὲν στενότερον εἴη τὸ διέχον, κατὰ λόχους, εἰ δὲ πλατύτερον, κατὰ πεντηκοστῆς, εἰ δὲ πάνυ πλατύ, κατ’
- 23 ἐνωμοτίας· ὥστε αἰεὶ ἔκπλεων εἶναι τὸ μέσον. εἰ δὲ καὶ διαβαίνειν τινὰ δέοι διάβασιν ἢ γέφυραν, οὐκ ἔταράττοντο, ἀλλ’ ἐν τῷ μέρει οἱ λοχαγοὶ διέβαινον· καὶ εἴ ποῦ δέοι τι τῆς φάλαγγος, ἐπιπαρήσαν οὗτοι. τούτῳ τῷ τρόπῳ ἐπορεύθησαν σταδμοῦς τέτταρας.
- 24 Ἦνίκα δὲ τὸν πέμπτον ἐπορεύοντο, εἶδον βασιλείον τι καὶ περὶ αὐτὸ κώμας πολλὰς, τὴν δὲ ὁδὸν πρὸς τὸ χωρίον τοῦτο διὰ γηλόφων ὑψηλῶν γιγνομένην, οἱ καθήκον ἀπὸ τοῦ ὄρους ὑφ’ ᾧ ἦν ἡ κώμη. καὶ εἶδον μὲν τοὺς λόφους ἄσμενοι
- 25 οἱ Ἕλληνες, ὡς εἰκὸς τῶν πολεμίων ὄντων ἰππέων· ἐπεὶ δὲ πορευόμενοι ἐκ τοῦ πεδίου ἀνέβησαν ἐπὶ τὸν πρῶτον γήλοφον καὶ κατέβαινον, ὡς ἐπὶ τὸν ἕτερον ἀναβαίνειν, ἐνταῦθα ἐπιγίγνονται οἱ βάρβαροι καὶ ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ εἰς
- 26 τὸ πρανὲς ἔβαλλον, ἐσφενδόνων, ἐτόξευον ὑπὸ μαστίγων,

Weer vallen de Perzen aan.

21 τότε : v.l. τοὺς || 23 λοχαγοὶ codd. : λόχοι Valckenaer || 24 ἦν ἡ κώμη codd. : ἦσαν αἱ κώμαι Schenkl, Gemoll

commandanten’.

ὑπέμενον ὕστεροι: ‘hielden de pas in’. — **ἐνοχλεῖν**: cum dativo - hinderen. — **τότε δὲ παρήγον ἔξωθεν τῶν κεράτων**: wat Xenphon precies bedoelt en hoe men zich dat moet voorstellen blijft nogal duister. **22. κατὰ λόχους εἰ δὲ πλατύτερον κατὰ πεντηκοστῆς εἰ δὲ πάνυ πλατύ κατ’ ἐνωμοτίας**: compagniegewijs, halve compagnie gewijs en pelotonsgewijs; wrsch. wordt daarmee bedoeld met 2 man naast elkaar, met vier man naast elkaar, met acht man naast elkaar. **24. γηλόφων**: ‘heuvels’ — **οἱ καθήκον**: antecedent γηλόφων ὑψηλῶν. **25. ἕτερον**: sc. γήλοφον. — **ἐπιγίγνονται**: ‘kwamen op hen af’. — **τὸ πρανὲς**: ‘het glooiende terrein’. — **ὑπὸ μαστίγων**: ‘terwijl ze door hun commandanten met zwepen werden voortgedreven’; de soldaten in de Perzische legers, veelal geen ethnische Perzen, waren zonder zulke prikkels niet tot actie bereid.

καὶ πολλοὺς ἐτίτρωσκον καὶ ἐκράτησαν τῶν Ἑλλήνων
 γυμνήτων καὶ κατέκλεισαν αὐτοὺς εἴσω τῶν ὀπλων· ὥστε
 παντάπασι ταύτην τὴν ἡμέραν ἄχρηστοι ἦσαν ἐν τῷ ὄχλῳ
 27 ὄντες καὶ οἱ σφενδονῆται καὶ οἱ τοξόται. ἐπεὶ δὲ πιεζόμενοι
 οἱ Ἑλληνες ἐπεχείρησαν διώκειν, σχολῆ μὲν ἐπὶ τὸ ἄκρον
 28 ἀφικνοῦνται ὀπλῖται ὄντες, οἱ δὲ πολέμιοι ταχὺ ἀπεπήδων.
 πάλιν δὲ ὁπότε ἀπίοιεν πρὸς τὸ ἄλλο στρατεύμα ταῦτά
 ἔπασχον, καὶ ἐπὶ τοῦ δευτέρου γηλόφου ταῦτά ἐγίγνετο,
 ὥστε ἀπὸ τοῦ τρίτου γηλόφου ἔδοξεν αὐτοῖς μὴ κινεῖν τοὺς
 στρατιώτας πρὶν ἀπὸ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τοῦ πλαισίου
 29 ἀνήγαγον πελταστὰς πρὸς τὸ ὄρος. ἐπεὶ δ' οὗτοι ἐγένοντο
 ὑπὲρ τῶν ἐπομένων πολεμίων, οὐκέτι ἐπετίθετο οἱ πολέ-
 μιοι τοῖς καταβαίνουσι, δεδοικότες μὴ ἀποτμηθεῖν καὶ
 30 ἀμφοτέρωθεν αὐτῶν γένοιτο οἱ πολέμιοι. οὕτω τὸ λοιπὸν
 τῆς ἡμέρας πορευόμενοι, οἱ μὲν ἐν τῇ ὁδῷ κατὰ τοὺς
 γηλόφους, οἱ δὲ κατὰ τὸ ὄρος ἐπιπαριόντες, ἀφίκοντο εἰς
 τὰς κώμας· καὶ ἰατροὺς κατέστησαν ὀκτῶ· πολλοὶ γὰρ
 ἦσαν οἱ τετρωμένοι.
 31 Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς καὶ τῶν τετρωμένων
 ἕνεκα καὶ ἅμα ἐπιτήδεια πολλὰ εἶχον, ἄλευρα, οἶνον,
 κριθὰς ἵπποις συμβεβλημένας πολλάς. ταῦτα δὲ συνενηνε-
 γμένα ἦν τῷ σατραπέοντι τῆς χώρας. τετάρτη δ' ἡμέρα
 32 καταβαίνουσιν εἰς τὸ πεδῖον. ἐπεὶ δὲ κατέλαβεν αὐτοὺς
 Τισσαφέρνης σὺν τῇ δυνάμει, ἐδίδαξεν αὐτοὺς ἢ ἀνάγκη
 κατασκηνησαὶ οὐ πρῶτον εἶδον κώμην καὶ μὴ πορεύεσθαι

*Tissaphernes wordt
 teruggedreven.*

26. ἐν τῷ ὄχλῳ: variëert εἴσω τῶν ὀπλων. 27. σχολῆ: - te laat.
 ὀπλῖται ὄντες: causaal participium; hoplieten komen niet snel vooruit en
 zeker niet bergopwaarts. 30. ἰατροὺς κατέστησαν: natuurlijk geen echte
 professionals, maar soldaten die enige ervaring hadden met het behandelen
 van verwondingen. 31. ἄλευρα: τᾶ - (tarwe)meel. — συμβεβλημένας:
 'opgehoopt'. — συνενηνεγμένα: variatie op συμβεβλημένα. — τῷ
 σατραπέοντι τῆς χώρας: één van de bestuurlijke taken van een satraap
 bestond uit het aanleggen van voorraden ten behoeve van de koninklijke
 legers voor het geval die ter plaatse doortrokken. 32. οὐ πρῶτον εἶδον
 κώμην: 'in het eerste het beste dorp'.

ἔτι μαχομένους· πολλοὶ γὰρ ἦσαν οἱ ἀπόμαχοι, οἳ τε
 τετρωμένοι καὶ οἱ ἐκείνους φέροντες καὶ οἱ τῶν φερόντων
 33 τὰ ὄπλα δεξιάμενοι. ἐπεὶ δὲ κατεσκήνησαν καὶ ἐπεχείρη-
 σαν αὐτοῖς ἀκροβολίζεσθαι οἱ βάρβαροι πρὸς τὴν κώμη
 προσιόντες, πολὺ περιῆσαν οἱ Ἕλληνας· πολὺ γὰρ διέφερον
 ἐκ χώρας ὀρμῶντας ἀλέξασθαι ἢ πορευομένους ἐπιούσι τοῖς
 πολεμίοις μάχεσθαι.

34 Ἦνίκα δ' ἦν ἤδη δειλή, ὥρα ἦν ἀπιέναι τοῖς πολεμίοις·
 οὔποτε γὰρ μείον ἀπεστρατοπεδεύοντο οἱ βάρβαροι τοῦ
 Ἑλληνικοῦ ἐξήκοντα σταδίων, φοβούμενοι μὴ τῆς νυκτὸς οἱ
 35 Ἕλληνας ἐπιδῶνται αὐτοῖς. πονηρὸν γὰρ νυκτὸς ἐστὶ
 στράτευμα Περσικόν. οἳ τε γὰρ ἵπποι αὐτοῖς δέδενται καὶ
 ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πεποδισμένοι εἰσὶ τοῦ μὴ φεύγειν ἔνεκα εἰ
 λυθείησαν, ἕαν τέ τις θόρυβος γίγνηται, δεῖ ἐπισιάξαι τὸν
 ἵππον Πέρση ἀνδρὶ καὶ χαλινῶσαι, δεῖ καὶ θωρακισθέντα
 ἀναβῆναι ἐπὶ τὸν ἵππον. ταῦτα δὲ πάντα χαλεπὰ νύκτωρ
 καὶ θορύβου ὄντος. τούτου ἔνεκα πόρρω ἀπεσκήνουν τῶν
 Ἑλλήνων.

*De Perzen trekken
 zich terug.*

36 Ἐπεὶ δὲ ἐγίγνωσκον αὐτοὺς οἱ Ἕλληνας βουλομένους
 ἀπιέναι καὶ διαγγελλομένους, ἐκήρυξε τοῖς Ἕλλησι συ-
 σκευάζεσθαι ἀκουόντων τῶν πολεμίων. καὶ χρόνον μὲν
 τινα ἐπέσχον τῆς πορείας οἱ βάρβαροι, ἐπειδὴ δὲ ὄψε ἐγί-
 γνετο, ἀπῆσαν· οὐ γὰρ ἐδόκει λύειν αὐτοὺς νυκτὸς πορεύε-
 37 σθαι καὶ κατὰγεσθαι ἐπὶ τὸ στρατόπεδον. ἐπειδὴ δὲ

*De Grieken krijgen
 een voorsprong.*

ἀπόμαχοι: - non-combatanten. 33. **κατεσκήνησαν καὶ ἐπεχείρησαν:** het subject verschuift: Grieken - Barbaren. — **περιῆσαν:** = ἐκράτουν. — **ἐκ χώρας:** 'vanuit een vaste standplaats'. 34. **ἐξήκοντα σταδίων:** ± 11 km. 35. **πονηρὸν:** 'niet veel waard'. — **ἕαν τέ τις θόρυβος γίγνηται:** even verder θορύβου ὄντος 'in geval van alarm'. — **ἐπισιάξαι:** ἐπισιάττω - zadelen. — **νύκτωρ:** = τῆς νυκτὸς. 36. **συσκευάζεσθαι:** 'hun bagage te pakken', 'op te breken'. — **ἀκουόντων τῶν πολεμίων:** = ὥστε καὶ τοὺς πολεμίους ἀκούειν. — **ἐπέσχον:** cum genitivo 'zij stelden uit'. — **τῆς πορείας:** 'hun vertrek'. — **λύειν:** impers. cum a.c.i. 'nuttig zijn' (weinig voorkomend). — **κατὰγεσθαι ἐπὶ τὸ στρατόπεδον:** '(met vijandelijke bedoelingen) afgaan op'.

σαφῶς ἀπίοντας ἤδη ἐώρων οἱ Ἕλληνες, ἐπορεύοντο καὶ αὐτοὶ ἀναξέζξαντες καὶ διῆλθον ὅσον ἐξήκοντα σταδίου. καὶ γίγνεται τοσοῦτον μεταξύ τῶν στρατευμάτων ὥστε τῇ ὑστεραία οὐκ ἐφάνησαν οἱ πολέμιοι οὐδὲ τῇ τρίτῃ, τῇ δὲ τετάρτῃ νυκτὸς προελθόντες καταλαμβάνουσι χωρίον ὑπερδέξιον οἱ βάρβαροι, ἧ ἔμελλον οἱ Ἕλληνες παρῖεναι, ἀκρωνυχίαν ὄρους, ὑφ' ἣν ἡ κατάβασις ἦν εἰς τὸ πεδίον.

- 38 Ἐπειδὴ δὲ ἐώρα Χειρίσοφος προκατειλημμένην τὴν ἀκρωνυχίαν, καλεῖ Ξενοφῶντα ἀπὸ τῆς οὐρᾶς καὶ κελεύει
- 39 λαβόντα τοὺς πελταστὰς παραγενέσθαι εἰς τὸ πρόσθεν. ὁ δὲ Ξενοφῶν τοὺς μὲν πελταστὰς οὐκ ἤγεν· ἐπιφαινόμενον γὰρ ἐώρα Τισσαφέρην καὶ τὸ στράτευμα πᾶν· αὐτὸς δὲ προσελάσας ἠρώτα «Τί καλεῖς;» ὁ δὲ λέγει αὐτῷ· «Ἐξεστὶν ὄρᾳ· κατείληπται γὰρ ἡμῖν ὁ ὑπὲρ τῆς καταβάσεως
- 40 λόφος, καὶ οὐκ ἔστι παρελθεῖν, εἰ μὴ τούτους ἀποκόψομεν. ἀλλὰ τί οὐκ ἤγες τοὺς πελταστὰς;» ὁ δὲ λέγει ὅτι οὐκ ἐδόκει αὐτῷ ἔρημα καταλιπεῖν τὰ ὀπίσθεν πολεμίων ἐπιφαινομένων. «Ἄλλὰ μὴν ὥρα γ',» ἔφη, «βουλευέσθαι
- 41 πῶς τις τοὺς ἄνδρας ἀπελᾶ ἀπὸ τοῦ λόφου.» ἐνταῦθα Ξενοφῶν ὄρᾳ τοῦ ὄρους τὴν κορυφὴν ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ ἐαυτῶν στρατεύματος οὔσαν, καὶ ἀπὸ ταύτης ἔφοδον ἐπὶ τὸν λόφον ἔνθα ἦσαν οἱ πολέμιοι, καὶ λέγει· «Κράτιστον, ὧ Χειρίσοφε, ἡμῖν ἴεσθαι ὡς τάχιστα ἐπὶ τὸ ἄκρον· ἦν γὰρ τοῦτο λάβωμεν, οὐ δυνήσονται μένειν οἱ ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ. ἀλλὰ, εἰ βούλει, μένε ἐπὶ τῷ στρατεύματι, ἐγὼ δ' ἐθέλω πορεύεσθαι· εἰ δὲ χρήσεις, πορεύου ἐπὶ τὸ ὄρος, ἐγὼ δὲ

De weg wordt versperd door vijandelijke afdelingen. Overleg tussen Xenophon en Cheisophos.

37. *χωρίον ὑπερδέξιον*: 'een positie rechts boven hen'. — *ἀκρωνυχίαν*: 'rotskam', een rotsformatie hoog op een berg, waarachter je je kon verschuilen en waarvandaan je een onverhoedse uitval kon doen. 38. *ἀπὸ τῆς οὐρᾶς*: = ἀπὸ τῶν ὀπισθοφυλάκων. 39. *ἀποκόψομεν*: sc. ἀπὸ τῆς ἀκρωνυχίας. 40. *τὰ ὀπίσθεν*: = τὴν οὐρᾶν = τοὺς ὀπισθόφυλακας. *ἀπελᾶ*: fut. v. ἀπελαύνω - verdrijven, verjagen. 41. *πορεύεσθαι*: een wat matte bewoording voor wat even eerder ἴεσθαι ὡς τάχιστα ἐπὶ τὸ ἄκρον heette.

- 42 μενῶ αὐτοῦ.» «Ἄλλὰ δίδωμί σοι, ἔφη ὁ Χειρίσοφος, ὅποτε-
ρον βούλει ἐλέσθαι.» εἰπὼν ὁ Ξενοφῶν ὅτι νεώτερός ἐστιν
αἰρεῖται πορεύεσθαι, κελεύει δὲ οἱ συμπέμψαι ἀπὸ τοῦ
43 στόματος ἄνδρας· μακρὸν γὰρ ἦν ἀπὸ τῆς οὐρᾶς λαβεῖν.
καὶ ὁ Χειρίσοφος συμπέμπει τοὺς ἀπὸ τοῦ στόματος πελτα-
στάς, ἔλαβε δὲ τοὺς κατὰ μέσον πλαισίου. συνέπεσθαι δ'
ἐκέλευσεν αὐτῶ καὶ τοὺς τριακοσίους οὓς αὐτὸς εἶχε τῶν
ἐπιλέκτων ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ πλαισίου.
- 44 Ἐντεῦθεν ἐπορεύοντο ὡς ἐδύναντο τάχιστα. οἱ δ' ἐπὶ τοῦ
λόφου πολέμιοι ὡς ἐνόησαν αὐτῶν τὴν πορείαν ἐπὶ τὸ
45 ἄκρον, εὐθύς καὶ αὐτοὶ ὤρμησαν ἀμιλλᾶσθαι ἐπὶ τὸ ἄκρον.
καὶ ἐνταῦθα πολλή μὲν κραυγὴ ἦν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρα-
τεύματος διακελευομένων τοῖς ἑαυτῶν, πολλή δὲ κραυγὴ
46 τῶν ἀμφὶ Τισσαφέρην τοῖς ἑαυτῶν διακελευομένων.
Ξενοφῶν δὲ παρελαύνων ἐπὶ τοῦ ἵππου παρεκελεύετο·
«Ἄνδρες, νῦν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα νομίζετε ἀμιλλᾶσθαι, νῦν
πρὸς τοὺς παῖδας καὶ τὰς γυναῖκας, νῦν ὀλίγον πονήσαντες
47 ἀμαχεῖ τὴν λοιπὴν πορευσόμεθα.» Σωτηρίδας δὲ ὁ Σικυώ-
νιος εἶπεν· «Οὐκ ἐξ ἴσου, ὦ Ξενοφῶν, ἐσμέν· σὺ μὲν γὰρ
48 ἐφ' ἵππου ὀχῆ, ἐγὼ δὲ χαλεπῶς κάμνω τὴν ἀσπίδα φέρων.
καὶ ὅς ἀκούσας ταῦτα καταπηθῆσας ἀπὸ τοῦ ἵππου ὠδεῖ-
ται αὐτὸν ἐκ τῆς τάξεως καὶ τὴν ἀσπίδα ἀφελόμενος ὡς
ἐδύναντο τάχιστα ἔχων ἐπορεύετο· ἐτύγχανε δὲ καὶ θώρακα
ἔχων τὸν ἵππικόν· ὥστ' ἐπιέζετο. καὶ τοῖς μὲν ἔμπροσθεν
ὑπάγειν παρεκελεύετο, τοῖς δὲ ὀπίσθεν παριέναι μόλις

*De Grieken komen
het eerst op de
dominerende
heuvel.*

43 αὐτῶ : v.l. αὐτοὺς

42. εἰπὼν ὁ Ξενοφῶν ὅτι νεώτερός ἐστιν: een soort verontschuldiging, daar in beginsel de oudste mag kiezen. — μακρὸν: 'te ver'. 43. ἔλαβε δὲ: 'en hij nam (als hun vervangers in de voorhoede)'. — αὐτῶ: = Ξενοφῶντι. — τῶν ἐπιλέκτων: Chirisophus had in de voorhoede speciale keurtroepen tot zijn beschikking. 44. ὤρμησαν ἀμιλλᾶσθαι ἐπὶ τὸ ἄκρον: de vijanden bevonden zich gedurende het dispuut tussen Xenophon en Chirisophus nog niet op de strategisch gelegen top, zij waren daarheen onderweg. 48. ὑπάγειν: 'rustig verder te gaan', 'door te zetten'.

49 *ἐπόμενος. οἱ δ' ἄλλοι στρατιῶται παίουσι καὶ βάλλουσι καὶ λοιδοροῦσι τὸν Σωτηρίδαν, ἔστε ἠνάγκασαν λαβόντα τὴν ἀσπίδα πορεύεσθαι. ὁ δὲ ἀναβάς, ἕως μὲν βάσιμα ἦν, ἐπὶ τοῦ ἵππου ἤγεν, ἐπεὶ δὲ ἄβατα ἦν, καταλιπὼν τὸν ἵππον ἔσπευδε περὶ. καὶ φθάνουσιν ἐπὶ τῷ ἄκρῳ γενόμενοι τοὺς πολεμίους.*

49 *λαβόντα* codd. : *ἀναλαβόντα* Gemoll

49. *ἀναβάς*: 'bestegen hebbend' (niet de berg, maar zijn paard). — *ἕως μὲν βάσιμα ἦν*: 'zolang het terrein voor paarden begaanbaar was'.

5.

- 1 Ἐνθα δὴ οἱ μὲν βάρβαροι στραφέντες ἔφευγον ἢ ἕκαστος *In de vlakke van de Tigris.*
 ἐδύνατο, οἱ δὲ Ἕλληνες εἶχον τὸ ἄκρον. οἱ δὲ ἀμφὶ Τισσαφέρνην καὶ Ἀριαῖον ἀποτραπόμενοι ἄλλην ὁδὸν ὄχοντο. οἱ δὲ ἀμφὶ Χειρίσοφον καταβάντες ἐστρατοπεδεύοντο ἐν κώμῃ μεστῇ πολλῶν ἀγαθῶν. ἦσαν δὲ καὶ ἄλλαι κῶμαι πολλαὶ πλήρεις πολλῶν ἀγαθῶν ἐν τούτῳ τῷ πεδίῳ παρὰ τὸν
- 2 Τίγρητα ποταμόν. ἠνίκα δ' ἦν δείλη ἐξαπίνης οἱ πολέμιοι ἐπιφαίνονται ἐν τῷ πεδίῳ, καὶ τῶν Ἑλλήνων κατέκοψάν τινες τῶν ἐσκεδασμένων ἐν τῷ πεδίῳ καθ' ἀρπαγὴν· καὶ γὰρ νομαὶ πολλαὶ βοσκημάτων διαβιβαζόμεναι εἰς τὸ πέραν τοῦ ποταμοῦ κατελήφθησαν.
- 3 Ἐνταῦθα Τισσαφέρνης καὶ οἱ σὺν αὐτῷ καίειν ἐπεχείρησαν τὰς κώμας. καὶ τῶν Ἑλλήνων μάλα ἠδύμησάν τινες, ἐννοοῦμενοι μὴ τὰ ἐπιτήδεια, εἰ καίοιεν, οὐκ ἔχοιεν ὀπόθεν
- 4 λαμβάνοιεν. καὶ οἱ μὲν ἀμφὶ Χειρίσοφον ἀπήσαν ἐκ τῆς βοηθείας· ὁ δὲ Ξενοφῶν ἐπεὶ κατέβη, παρελαύνων τὰς τάξεις ἠνίκα ἀπὸ τῆς βοηθείας ἀπήνησαν οἱ Ἕλληνες
- 5 ἔλεγεν· «Ὁρᾶτε, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, ὑφιέντας τὴν χώραν ἤδη ἡμετέραν εἶναι; ἃ γὰρ ὅτε ἐσπένδοντο διεπράττοντο,

Verschroeiende aarde.

Xenophon spreekt zijn mannen moed in.

2. νομαὶ πολλαὶ βοσκημάτων: 'vele kudden grazend vee'. — **διαβιβαζόμεναι εἰς τὸ πέραν τοῦ ποταμοῦ:** 'terwijl ze naar de overkant van de rivier gebracht werden'. — **κατελήφθησαν:** 'werden buitgemaakt'.

3. καίοιεν: subj. *Τισσαφέρνης καὶ οἱ σὺν αὐτῷ*. **4. ἀπήσαν ἐκ τῆς βοηθείας:** 'keerden terug van hun hulpactie'; niet wordt bedoeld de genoemde hulpactie van Chirisoophus' peltasten aan Xenophons geslaagde poging om de bergtop te bezetten, maar de niet genoemde hulpactie tot bescherming van de verstrooid opererende Griekse plunderaars. — **ἐπεὶ κατέβη:** sc. ἀπὸ τοῦ ἄκρου. — **ἠνίκα:** 'op het moment dat'.

5. ὑφιέντας: τοὺς πολεμίους; ὀρᾶτε (αὐτοὺς) ὑφιέντας τὴν χώραν en ὀρᾶτε τὴν χώραν ἤδη ἡμετέραν εἶναι zijn in elkaar geschoven, wat een functionele onregelmatigheid oplevert, want τὴν χώραν wordt dan tegelijk als objectsaccusativus en als subjectsaccusativus gebruikt. — **ὅτε ἐσπένδοντο:** 'bij de onderhandelingen (met ons)'. — **διεπράττοντο:** 'probeerden tot stand te brengen', 'hebben bedongen'.

- μή καίειν τὴν βασιλέως χώραν, νῦν αὐτοὶ καίουσιν ὡς ἀλλοτρίαν. ἀλλ' ἔάν που καταλείπωσί γε αὐτοῖς ἐπιτή-
 6 δεια, ὄψονται καὶ ἡμᾶς ἐνταῦθα πορευομένους. ἀλλ', ὧ
 Χειρίσοφε,» ἔφη, «δοκεῖ μοι βοηθεῖν ἐπὶ τοὺς καίοντας ὡς
 ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας. ὁ δὲ Χειρίσοφος εἶπεν· «Οὐκουν ἔμοιγε
 δοκεῖ· ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς,» ἔφη, «καίωμεν, καὶ οὕτω θᾶττον
 παύσονται.»
- 7 Ἐπεὶ δὲ ἐπὶ τὰς σκηνὰς ἦλθον, οἱ μὲν ἄλλοι περὶ τὰ
 ἐπιτήθεια ἦσαν, στρατηγοὶ δὲ καὶ λοχαγοὶ συνῆσαν. καὶ
 ἐνταῦθα πολλὴ ἀπορία ἦν. ἔνθεν μὲν γὰρ ὄρη ἦν ὑπερύ-
 ψηλα, ἔνθεν δὲ ὁ ποταμὸς τοσοῦτος βάρους ὡς μηδὲ τὰ
 8 δόρατα ὑπερέχειν πειρωμένοις τοῦ βάρους. ἀποροῦμένοις δ'
 αὐτοῖς προσελθὼν τις ἀνὴρ Ῥόδιος εἶπεν· «Ἐγὼ θέλω, ὧ
 ἄνδρες, διαβιβάσαι ὑμᾶς κατὰ τετρακισχιλίους ὀπλίτας, ἂν
 ἐμοὶ ὧν δέομαι ὑπηρετήσητε καὶ τάλαντον μισθὸν πορί-
 9 σητε. ἐρωτώμενος δὲ ὅτου δέοιτο, «Ἀσκῶν,» ἔφη, «δισχι-
 λίων δεήσομαι· πολλὰ δ' ὄρω πρόβατα καὶ αἴγας καὶ βοῦς
 καὶ ὄνους, ἃ ἀποδαρέντα καὶ φουσηθέντα ῥαδίως ἂν παρέχοι
 10 τὴν διάβασιν. δεήσομαι δὲ καὶ τῶν δεσμῶν οἷς χρήσθε

*Een fantastisch
 plan om de Tigris
 over te steken.*

νῦν αὐτοὶ καίουσιν: gelet op wat voorafgaat zou van *καίουσιν* het object *ἃ διεπράττοντο* moeten zijn, maar omdat de gedachtenontwikkeling van de spreker niet is blijven stilstaan is daarvoor in de plaats gekomen *τὴν βασιλέως χώραν*. 6. *βοηθεῖν:* sc. *τοῖς τὴν χώραν ἐνοικοῦσιν*. — *ἐπὶ τοὺς καίοντας:* 'tegen de brandstichters'. — *ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας:* sc. *χώρας*. *οὐκουν ἔμοιγε δοκεῖ:* 'daar ben ik het dan niet mee eens'. — *θᾶττον:* 'des te eerder'. 7. *ἐπὶ τὰς σκηνὰς:* Xenophons voorstel in II, 2, 27 om niet alleen de wagens, maar ook de tenten te verbranden is dus niet of maar ten dele opgevolgd. — *περὶ τὰ ἐπιτήθεια ἦσαν:* 'waren druk doende met de levensmiddelen'. — *ἐνθεν... ἐνθεν:* 'aan de ene kant... aan de andere kant'. — *ὑπερύψηλα:* de superlativus *ὑψηλότατος* wordt weinig gebruikt, terwijl *ὑπατος* een veel hogere frequentie heeft, maar vooral in overdrachtelijke zin wordt gebruikt. — *βάρους:* acc. resp. — *ὑπερέχειν:* 'boven het wateroppervlak uitsteken'. 8. *κατὰ τετρακισχιλίους:* 'in groepen van 4000'. — *ὧν δέομαι:* = *ταῦτα ὧν δέομαι*. — *ὑπηρετήσητε:* *ὑπηρετέω* - helpen, helpen verschaffen. 9. *ἀσκῶν:* *ἀσκός*, ὄ - leren zak. — *φουσηθέντα:* 'opgeblazen'. 10. *τῶν δεσμῶν:* 'de leren riemen', waarmee de bagage op de lastdieren werd vastgebonden.

- περὶ τὰ ὑποζύγια· τούτοις ζεύξας τοὺς ἀσκούς πρὸς ἀλλήλους, ὀρμίσσας ἕκαστον ἀσκὸν λίθους ἀρτήσας καὶ ἀφείδωσπερ ἀγκύρας εἰς τὸ ὕδωρ, διαγαγὼν καὶ ἀμφοτέρωθεν
- 11 δῆσας ἐπιβαλῶν ὕλην καὶ γῆν ἐπιφορήσω· ὅτι μὲν οὖν οὐ καταδύσεσθε αὐτίκα μάλα εἴσεσθε· πᾶς γὰρ ἀσκὸς δὴ
- 12 ἀνδρας ἔξει τοῦ μὴ καταδύναι. ὥστε δὲ μὴ ὀλισθάνειν ἢ ὕλην καὶ ἢ γῆν σχῆσει.» ἀκούσασι ταῦτα τοῖς στρατηγοῖς τὸ μὲν ἐνδύμημα χαρίζεν ἐδόκει εἶναι, τὸ δ' ἔργον ἀδύνατον· ἦσαν γὰρ οἱ κωλύσοντες πέραν πολλοὶ ἰππεῖς, οἳ εὐδὺς τοῖς πρῶτοις οὐδὲν ἂν ἐπέτρεπον τούτων ποιεῖν.
- 13 Ἐνταῦθα τὴν μὲν ὑπεραιάν ὑπανεχώρουν εἰς τοῦμπαλιν [ἢ πρὸς Βαβυλῶνα] εἰς τὰς ἀκαύστους κώμας, κατακαύσαντες ἔνθεν ἐξῆσαν· ὥστε οἱ πολέμιοι οὐ προσήλαννον, ἀλλὰ ἐδεῶντο καὶ ὅμοιοι ἦσαν θουμάζουσιν ὅποι ποτὲ
- 14 τρέψονται οἱ Ἕλληνες καὶ τί ἐν νῶ ἔχοιεν. ἐνταῦθα οἱ μὲν ἄλλοι στρατιῶται ἐπὶ τὰ ἐπιτήδεια ἦσαν· οἱ δὲ στρατηγοὶ πάλιν συνῆλθον, καὶ συναγαγόντες τοὺς ἐαλωκότας
- 15 ἤλεγχον τὴν κύκλῳ πᾶσαν χώραν τίς ἐκάστη εἶη. οἱ δὲ ἔλεγον ὅτι τὰ πρὸς μεσημβρίαν τῆς ἐπὶ Βαβυλῶνα εἶη καὶ Μηδίαν, δι' ἧσπερ ἦκοιεν, ἢ δὲ πρὸς ἕω ἐπὶ Σοῦσά τε καὶ Ἐκβάτανα φέροι, ἔνθα θερίζειν λέγεται βασιλεύς, ἢ δὲ

De Grieken besluiten om naar het noorden te vertrekken.

13 ὑπανεχώρουν : v.l. ἐπανεχώρουν

ὀρμίσσας: ὀρμίζω - verankeren. — **ἀρτήσας:** ἀρτάω - ophangen, bevestigen. — **διαγαγὼν:** 'dit voortzettende / steeds weer doende', d.w.z. ze in een reeks achter elkaar leggende tot aan de overkant. **12. ὀλισθάνειν:** 'er van afglijden' — **ἐνδύμημα:** - gedachte, bedenksel. — **οὐδὲν ἂν ἐπέτρεπον:** 'niet zouden toestaan', 'zouden verhinderen'. **13. ὑπανεχώρουν εἰς τοῦμπαλιν:** 'liepen terug in de richting waarvandaan ze gekomen waren'. **ἀκαύστους κώμας κατακαύσαντες:** de Grieken steken dus overeenkomstig het voorstel van Chirisophus de dorpen aan de Tigris waar ze die hadden willen oversteken in brand en gaan één dagmars terug, waar in ieder geval voldoende te eten is. **14. τοὺς ἐαλωκότας ἤλεγχον:** 'zij ondervroegen de krijgsgevangenen'. **15. τῆς ἐπὶ Βαβυλῶνα:** gelet op het voorafgaande aan te vullen met *χώρας*, maar in de gedachte van de schrijver is er een verschuiving geweest van *χώρα* naar *ὁδός*.

διαβάντι τὸν ποταμὸν πρὸς ἐσπέραν ἐπὶ Λυδίαν καὶ Ἰωνίαν
 φέροι, ἢ δὲ διὰ τῶν ὀρέων καὶ πρὸς ἄρκτον τετραμμένη ὅτι
 16 εἰς Καρδούχους ἄγοι. τούτους δὲ ἔφασαν οἰκεῖν ἀνὰ τὰ ὄρη
 καὶ πολεμικοὺς εἶναι, καὶ βασιλέως οὐκ ἀκούειν, ἀλλὰ καὶ
 ἐμβαλεῖν ποτε εἰς αὐτοὺς βασιλικὴν στρατιὰν δώδεκα
 μυριάδας· τούτων δ' οὐδέν' ἀπονοστήσαι διὰ τὴν δυσχω-
 ρίαν. ὁπότε μέντοι πρὸς τὸν σατράπην τὸν ἐν τῷ πεδίῳ
 σπείσαιντο, καὶ ἐπιμιγνύναι σφῶν τε πρὸς ἐκείνους καὶ
 17 ἐκείνων πρὸς ἑαυτούς. ἀκούσαντες ταῦτα οἱ στρατηγοὶ
 ἐκάδισαν χωρὶς τοὺς ἑκασταχόσε φάσκοντας εἰδέναι, οὐδὲν
 δῆλον ποιήσαντες ὅποι πορεύεσθαι ἔμελλον. ἐδόκει δὲ τοῖς
 στρατηγοῖς ἀναγκαῖον εἶναι διὰ τῶν ὀρέων εἰς Καρδούχους
 ἐμβαλεῖν· τούτους γὰρ διελθόντας ἔφασαν εἰς Ἀρμενίαν
 ἦξεν, ἧς Ὀρόντας ἦρχε πολλῆς καὶ εὐδαίμονος. ἐντεῦθεν δ'
 18 εὐπορον ἔφασαν εἶναι ὅποι τις ἐθέλοι πορεύεσθαι. ἐπὶ
 τούτοις ἐδύσαντο, ὅπως ἡνίκα καὶ δοκοίη τῆς ὥρας τὴν
 πορείαν ποιῶντο· τὴν γὰρ ὑπερβολὴν τῶν ὀρέων ἐδεδόικε-
 σαν μὴ προκαταληφθεῖη· καὶ παρήγγειλαν, ἐπειδὴ δειπνή-
 σαιεν, συσκευασαμένους πάντας ἀναπαύεσθαι, καὶ ἔπεσθαι
 ἡνίκ' ἂν τις παραγγέλλῃ.

16. καὶ ἐπιμιγνύναι σφῶν τε πρὸς ἐκείνους καὶ ἐκείνων πρὸς ἑαυτούς: 'dan was er onderling verkeer mogelijk'. 17. ἑκασταχόσε: 'in alle richtingen'. — ἔφασαν: vaag subject 'men'. 18. ἡνίκα καὶ δοκοίη τῆς ὥρας: 'op elk gewent ogenblik'. — τῆς ὥρας: genit. part. bij ἡνίκα. ἐδεδόικεσαν μὴ προκαταληφθεῖη: dat vreesden zij als hun plan zou uittekleken. — ἔπεσθαι: de soldaten moeten dus volgen, aanvankelijk zonder te weten waarheen de tocht zal gaan.
